

KRITISK
RAPPORT

TURISME I ISRAEL

Avdekker villedende markedsføring og bidrag til israelsk bosettinger

En omfattende gjennomgang av norsk turisme til Israel og Palestina

Utgitt av Fellesutvalget for Palestina 2014

TURISME I PALESTINA

Utgitt av Fellesutvalget for Palestina 2014

INNHOOLD

Kolofon

Trykk: Oslo Digitaltrykk AS

Design: Steinar Borø (www.steinarboro.net)

Forsidebilde: Jonas Hansel, <https://www.flickr.com/photos/jonashansel/4703872655/> (2008)

Opplag: 200

Utgiver:

Fellesutvalget for Palestina
Grønland 12
0188 Oslo

Epost: fup@palestina.no

Tlf: 468 66 155

Nettside: www.palestina.no

Forfatter: Hovedforfatter har vært Anna Lund Bjørnsen, leder i Fellesutvalget for Palestina

Bidragsytere: Ingvild Skogvold, Eldbjørg Holte, Kjersti Nordby og Jenny Keller.

Takk for alle gode innspill til rapporten fra enkeltpersoner og organisasjoner, Karibu, Mellomkirkelig Råd, Palestinakomiteen i Norge og Virke. Takk til samarbeidsvillige turoperatører.

En spesiell takk til våre palestinske kontakter, Dr Adel Yahya, Rami Kassis og Hijazi Eid.

Utgitt med støtte fra NORAD.

Fotnoter: alle lenker er sist sjekket 23.juli 2014.

4 Innledning

5 Anbefalinger og konklusjoner

7 Palestina i bilder

17 1. Bakgrunn

18 Okkupasjonen

19 De ulovlige bosettingene

20 Vestbredden deles i A, B og C

22 Muren

23 2. Turistene

26 Okkupasjonens begrensninger på palestinsk turistindustri

28 Grensekontroll og manglende bevegelsesfrihet

31 3. Norske turoperatørers ansvar

32 Norske myndigheters holdning

33 Selskapers ansvar for å oppfylle menneskerettighetene

33 Bransjens etiske retningslinjer

37 4. Villedende markedsføring og besøk i bosettinger

38 Betlehem

38 Øst-Jerusalem

40 Dødehavet og Jordandalen

40 Norsk markedsføringslov og lov om pakkereiser

42 Turismen i bosettingene utvikler seg

42 Eksempler fra bosettingene

49 5. Norsk turoperatører

50 Villedende markedsføring: Metode og funn

51 Bruk av guider og turer til de ulovlige bosettingene

52 Gjennomgang av turoperatørene (Albatros Travel, Apollo,

Sabra Fokusreiser, Sabra Tours, Si-REISER, Smartreiser,

Tema - Minner for livet og Al Quds Reiser)

65 6. Palestinsk turisme

66 Reis hit!

67 Liste over turoperatører

INNLEDNING

Turisme er viktig for Israel og Palestina. Økonomisk, selvfølgelig, men også fordi reise og opplevelser er med på å forme våre inntrykk og meninger om et land og dets politikk.

Denne rapporten har kartlagt norsk turisme til Israel og Palestina, og sett på hvordan norske turoperatører markedsfører og gjennomfører sine turer til området.

Vi har sett på totalt 8 norske turoperatører som arrangerer åpne gruppereiser til de aktuelle områdene iløpet av 2014. Av disse er det 5 turoperatører som nesten utelukkende markedsfører turene sine til Israel, selv om alle deres turer også går til Palestina. En gjennomgang av turene hos disse 5 turoperatørene viser at 54% av stedene annonsert som Israel faktisk ligger på okkuperte palestinske eller syriske områder (Golanhøyden). 48% av stedene reklamert som israelske går til palestinske områder, dvs Vestbredden eller Øst-Jerusalem.

Kartleggingen vår viser også at flere av de norske turoperatørene arrangerer turer og har program i de ulovlige bosettingene på Vestbredden og i Øst-Jerusalem. Det viser seg at så mange som 5 av 8 turoperatører som arrangerer åpne gruppereiser til Israel legger turen innom en eller flere av bosettingene iløpet av turen.

Dette er funn vi mener er svært kritikkverdige.

Målet med denne rapporten er å påpeke, og i neste omgang motvirke feilinformasjon som kan være brudd på norsk markedsføringslov og lov om pakkereiser, bidra til at turene skjer i samsvar med United Nations World Tourism Organization (UNWTO) sine retningslinjer for etisk turisme, samt påvirke at turoperatørene operer i tråd med og i respekt for menneskerettighetene og folkeretten.

En turistsektor som gir de reisende et inntrykk av Israel som et land retusjert for forskjellsbehandling og undertrykking, er med på å

legitimere den ulovlige okkupasjonen. Dette er spesielt problematisk når israelsk turisme går på bekostning av den palestinske, og er med på å gjøre palestinsk turisme vanskelig å utvikle og gjennomføre.

Norske turoperatører står i fare for å bidra til å legitimere den israelske okkupasjonen av Palestina, samt bidra økonomisk i utviklingen av bosettingene. Her illustrert ved Qalandiya sjekkpunkt mellom Ramallah og Jerusalem

Anbefalinger og konklusjoner

På bakgrunn av dette legger vi fram følgende anbefalinger til turoperatørene som arrangerer reiser til Israel og Palestina:

- Benytt dere av riktig markedsføring ved å være tydelig på hvor turen går, og hvor destinasjonene faktisk ligger. Om noen av destinasjonene ligger i Øst-Jerusalem, på Gazastripen eller Vestbredden er det viktig å presisere at turen også går til Palestina. Oppfordre deres eventuelle samarbeidspartnere i Israel til å gjøre det samme.
- Ikke benytt dere av lokale turoperatører som arrangerer aktiviteter i de ulovlige bosettingene.
- Reis ikke selv til noen ulovlige bosettinger og bidra ikke med noen form for økonomisk støtte til bosettingene gjennom reisevirksomheten.
- Bruk lokale, palestinske turoperatører/guidere om dere reiser til Palestina.
- Reis til Palestina! Både fordi det er et meget gjestfritt område men også for palestinsk historie og kultur, og slik få en bedre forståelse av området man reiser til.

Under arbeidet med denne rapporten har vi samarbeidet med den irske organisasjonen Cearbas – (Irish Lawyers for Human Rights) som utfører det samme type kartleggingsarbeidet som vi har gjort i sju land i Europa: Irland, Storbritannia, Frankrike, Tyskland, Polen, Italia og Østerrike. Deres mål er å samle data fra ulike brosjyrer som markedsfører turer til Israel og Palestina, kartlegge hvor mange av destinasjonene i brosjyrene som markedsføres som israelske men egentlig er palestinske eller syriske, for så å klage turoperatørene som arrangerer reisene inn til de nasjonale forbrukermyndighetene for å stoppe den praksisen med feilaktig markedsføring – i tråd med EU-direktivet

om villedende markedsføring ved pakkereiser (direktiv nr 2005/29ec). Funnene i vår rapport vil bli gjengitt i rapporten som blir utarbeidet i denne forbindelse.

Denne rapporten er utarbeidet av Fellesutvalget for Palestina (FuP). FuP er en paraplyorganisasjon med over 20 medlemsorganisasjoner i Norge. Blant medlemmene finnes fagforeninger, partier, ungdomsorganisasjoner og andre organisasjoner som arbeider i solidaritet med palestinerne. FuP driver først og fremst med informasjonsarbeid i Norge.

ISRAEL OG PALESTINA I BILDER

GUTTA FRA BALATA: Til tross for at at disse ungene har vokst opp i flyktningeleire uten mye fremtidshåp sitter smilet løst. Dette bildet er tatt i Balata flyktningeleir i Nablus. Foto: Fellesutvalget for Palestina

SINJIL, PALESTINA: Bilde av det karakteristiske landskapet som preger området. Dette bildet viser den palestinske landsbyen Sinjil, mellom Nablus og Ramallah.
Foto: Nidal Elwan

DAMSCUS GATE: Bildet viser en av hovedinngangene til Gamlebyen i den palestinske delen av Jerusalem.
Foto: www.palestineremembered.com

AIDA CAMP: Over 750 000 flyktninger på Vestbredden og 500 000 på flyktninger på Gazastripen bor fortsatt i flyktningeleire etter at deres forfedre ble drevet på flukt i 1948 . En av de største er Aida flyktningeleir i Betlehem. **Foto:** Photito

FARLIG SKOLEVEI: Barn på vei til skolen i Nablus. Det er ikke uvanlig med militær tilstedeværelse og tanks selv i Nablus som ligger midt på Vestbredden. Foto: Rusty Stewart

SJEKKNPUNKT: Palestiner som skal gjennom muren for å reise på jobb, skole eller besøke familiemedlemmer må gjennom massive sjekkpunkter.
Foto: Fellesutvalget for Palestina

MUREN: Bildet viser hvordan muren omringer Jerusalem og gjør den hellige byen nærmest utilgjengelig for palestinere på Vestbredden.
Foto: Olivier Blaise

TID FOR SHAWARMA: Matbildet i Palestina preges av forskjellige farger og smaker. Her fra en shawarmaselger i Ramallah. **Foto:** Fellesutvalget for Palestina

DØDEHAVET: Jordanelva renner ut i Dødehavet, sjøen som er jordklodens laveste punkt 400 meter under havet. **Foto:** Jason Jones

MUREN I BETLEHEM: Solnedgang bak muren som omslynger Betlehem. Dette var tidligere hovedfartsåren til Jerusalem. Foto: Fellesutvalget for Palestina

1. BAKGRUNN

TEL AVIV: Bildet viser Tel Aviv, med utsikt fra den historiske byen Jaffa, den største palestinske byen da Palestina var under britisk mandat. Foto: www.palestineremembered.com

BOSETTING: Bildet viser en av bosettingene som ligger på en fjelltopp rett utenfor Jerusalem. Foto: Wikimedia

Foto: www.electronicresistance.net

For å forstå hvorfor turisme til Israel og Palestina er et viktig tema må man vite at man reiser til land som okkuperer eller blir okkupert av et annet land. Okkupasjonen av Palestina påvirker palestineres mulighet til å utvikle en bærekraftig og potensielt inntektsbringende turistindustri. I tillegg er kampen om definisjonene viktige. At de palestinske byene Øst-Jerusalem, Betlehem eller Jeriko blir annonsert som Israel er en måte å legitimere den ulovlige okkupasjonen på og gi et inntrykk av israelsk eierskap til områder som er palestinske.

Senere skal vi også se på hvordan turismen i de ulovlige bosettingene utvikler seg og bidrar til å vanskeliggjøre en tostatsløsning i området. *Fakta om bosettingene er i hovedsak hentet fra United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (UN OCHA) «The humanitarian impact of Israeli settlement policies» januar 2012 og peacenow.org.il/eng.*

Okkupasjon

Siden seksdagerskrigen i 1967 har Israel okkupert Vestbredden (inkludert Øst-Jerusalem) og Gazastripen. Et område er ifølge Haagkonvensjonen av 1907, artikkel 42, å anse som okkupert når det er under faktisk kontroll av en fremmed militærmakt. FNs sikkerhetsråds resolusjon 242 slår fast at Israel må trekke seg ut av områder som ble okkupert i 1967.

Forutsetningene for en avslutning av okkupasjonen og etableringen av en palestinsk stat blir stadig dårligere. Israel har etablert en

stadig mer omfattende og permanent infrastruktur i de okkuperte områdene, blant annet eget veinett som knytter bosettingene til Israel. Israel har blant annet etablert en rekke industrisoner for å støtte bosettingsøkonomien. Dette har gjort okkupasjonsøkonomien til en integrert del av Israels økonomi, samtidig som palestinsk økonomisk utvikling stagnerer. Øst-Jerusalem er fysisk sperret av fra resten av Vestbredden gjennom byggingen av muren mens Gazastripen er innelukket og holdes under israelsk blokad.

De okkuperte områdene er underlagt israelsk militærlovgivning. Palestinske turistguider og turoperatører er derfor rammet av lover og regler som begrenser deres virksomhet i både Israel og Palestina. Les mer om hvordan turistindustrien blir rammet av grensekontroll og reiseforbud, og hvordan størstedelene av inntektene fra turisme til Palestina tilfaller Israel, i kapittel 2.

I følge FNs delingsplan i 1947 skulle Jerusalem verken tilhøre Israel eller Palestina, men settes under internasjonal administrasjon. På tross av dette har Israel annektert byen og siden 1967 bygget store bosettinger på palestinsk jord både i Øst-Jerusalem og på Vestbredden. Til tross for dette regnes Øst-Jerusalem som palestinsk område av det internasjonale samfunnet.

Et bilde av de israelske bosetterne på Vestbredden tatt fra palestinsk side. Noen av bosetterne er drevet av økonomiske insentiver, andre av religiøse eller politiske. Foto: www.electronicresistance.net

De ulovlige bosettingene

Det finnes per i dag rundt 150 israelske bosettinger og 100 såkalte «utposter» som ikke er godkjent av den israelske regjeringa, på Vestbredden og i Øst-Jerusalem. Det er anslått at det er tilsammen 500 000 bosettere, ca 200 000 i Øst-Jerusalem og ca 300 000 på Vestbredden. Innbyggertallet i Israel er 7,3 millioner mens Palestina har 4,4 millioner innbyggere.⁽¹⁾ Årlig befolkningsvekst i bosettingene på Vestbredden har det siste tiåret vært 5,3 prosent. Til sammenligning har veksten i Israels befolkning i samme periode vært på 1,8 prosent.

1. Landinfo, <http://www.landinfo.no/id/714.0>

Mens inngjerdete eller patruljerte områder av bosettingene dekker 3 prosent av Vestbredden, er 43 prosent av Vestbredden utilgjengelig for palestinere på grunn av at områdene er allokert til bosettingenes lokale og regionale råd.

Det er internasjonalt bred enighet om at de israelske bosettingene på Vestbredden og i Øst-Jerusalem er ulovlige. USA, EU og Norge anser bosettingsutbyggingen som ulovlig og et hinder for en tostatsløsning.⁽²⁾⁽³⁾ Israel tiltrådte Den fjerde Genèvekonvensjon uten reservasjoner i 1951 og har med dette et spesielt ansvar for ikke å flytte sin egen sivilbefolkning inn i okkuperte områder, da Genève-konvensjonens artikkel 49 blant annet slår fast at «[...] Okkupasjonsmakten kan ikke deportere eller flytte en del av sin egen sivilbefolkning til det området som den okkuperer».

I tillegg til den overnevnte artikkel fra den fjerde Genèvekonvensjonen, finnes også en rekke resolusjoner fra FNs Sikkerhetsråd som fastslår at bosettingene er ulovlige, blant annet resolusjonene 446 (1979), 452 (1979), 465 (1980), 471 (1980) og 476 (1980).

Den israelske menneskerettighetsorganisasjonen Btselem skriver om konsekvensene av bosettingene på sine nettsider:⁽⁴⁾

The existence of settlements leads to violations of many of the human rights of Palestinians, including the rights to property, equality, an adequate standard of living and freedom of movement. In addition, the radical changes Israel has made to the map of the West Bank preclude any real possibility of establishing an independent, viable Palestinian state as part of the fulfillment of the right to self-determination.

Vestbredden deles i A, B og C⁽⁵⁾

Under interimavtalen fra 1995, også kalt Osloavtalen II, ble Vestbredden delt inn i tre soner. De såkalte A- B- og C-områdene. Område A styres av palestinske myndigheter, mens det i område B er delt kontroll mellom palestinske sivilmyndigheter og det israelske militæret.

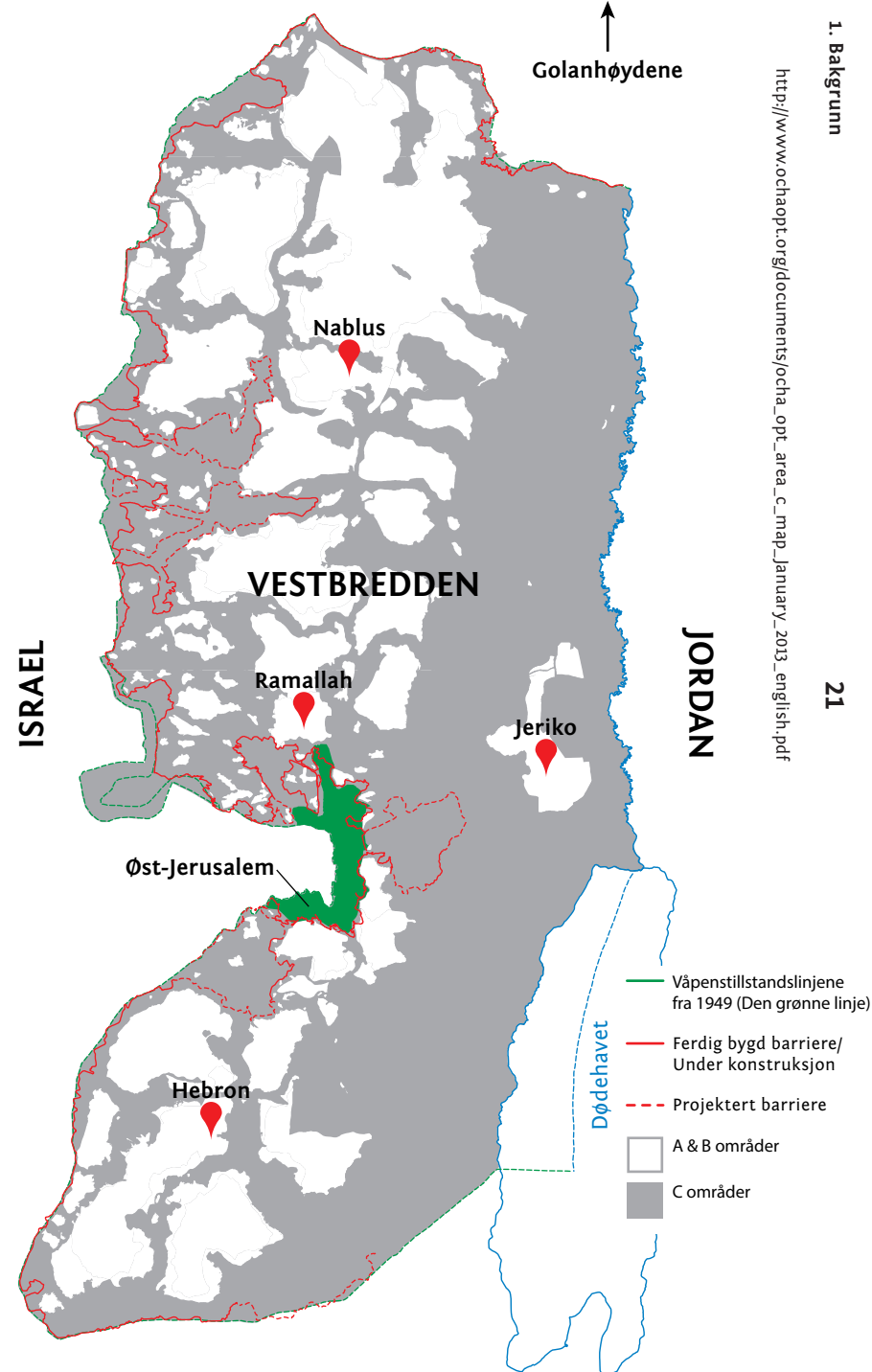
Disse to områdene utgjør en mindre arealmessig del av Vestbredden. Over 60% består av område C. Området blir styrt etter israelsk militær lov, der palestinske barn ned i 12 års-alderen kan arreteres mens israelske statsborgere følger sivil israelsk lov.

2. Reuters, <http://www.reuters.com/article/2014/05/09/us-palestinian-israel-usa-idUSBREA4801V20140509>

3. The Independent, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/israeli-settlement-plans-threaten-twostate-solution-8375358.html>

4. Btselem, <http://www.btselem.org/settlements>

5. Fellesutvalget for Palestina, <http://www.palestina.no/2013/10/30/freden-som-uteble-c-omrader-til-besvaer/>

Det er også her de fleste ulovlige bosettingene ligger, selv om 180 000 palestinere fortsatt bor i C-områdene. Israel legger store begrensninger på palestinsk bosetting, konstruksjon og utvikling i disse områdene.⁽⁶⁾ The Israeli Committee Against House Demolitions (ICAHD) melder at 27 000 palestinske bygninger har blitt revet på palestinsk grunn siden 1967.⁽⁷⁾ Reuters melder at 663 palestinske bygninger og hjem ble revet i 2013.⁽⁸⁾

Det er også i C-områdene at utbyggingen av israelske turistattraksjoner foregår, med blant annet flere veier eksklusive for israelere. Vi skriver mer om turisme i de ulovlige bosettingene i kapittel 4.

Muren

Siden 2002 har Israel bygget en mur på Vestbredden. 85 prosent av murens lengde går inne på okkupert område. Total lengde vil bli om lag 708 kilometer, hvorav 70 prosent er ferdig bygget eller under oppføring. Israels offisielle begrunnelse for muren er sikkerhet. I praksis etablerer muren en ny geografisk grense. Den omslynger en rekke av de israelske bosettingene og mange av Vestbreddens vannkilder, som blir utilgjengelige for palestinerne. Et stort antall landsbyer har mistet tilgang til jorda si på motsatt side av muren, og palestinsk ferdsel og utvikling hindres.

I den rådgivende uttalelsen fra 2004 vedrørende lovmessigheten av muren på Vestbredden, slo Folkerettsdomstolen i Haag (International Court of Justice – ICJ) fast at muren som er bygget inne på okkupert område strider mot folkeretten, at land ikke bør anerkjenne den ulovlige situasjonen som har oppstått som følge av muren – og at ingen bør bidra med hjelp eller støtte for å opprettholde situasjonen.⁽⁹⁾⁽¹⁰⁾ ICJ vurderte også lovmessigheten av bosettingene på følgende måte: «The court concludes that the Israeli settlements in the Occupied Palestinian Territory (including East Jerusalem) have been established in breach of international law».

6. Btselem, http://www.btselem.org/area_c/what_is_area_c

7. The Israeli Committee Against House Demolitions, <http://www.icahd.org/the-facts>

8. Reuters, <http://www.reuters.com/article/2014/02/07/us-israel-palestinians-demolitions-idUSBREA160N620140207>

9. UN News Centre, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=11292&#U3SAkv0azG8>

10. ICJ Advisory Opinion on the Legal Consequences of the Construction of a Wall in the OPT, ICJ document (9 July 2004) <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0B59ECB7F4C73BDBC85256EEB004F6D20>

2. TURISTENE

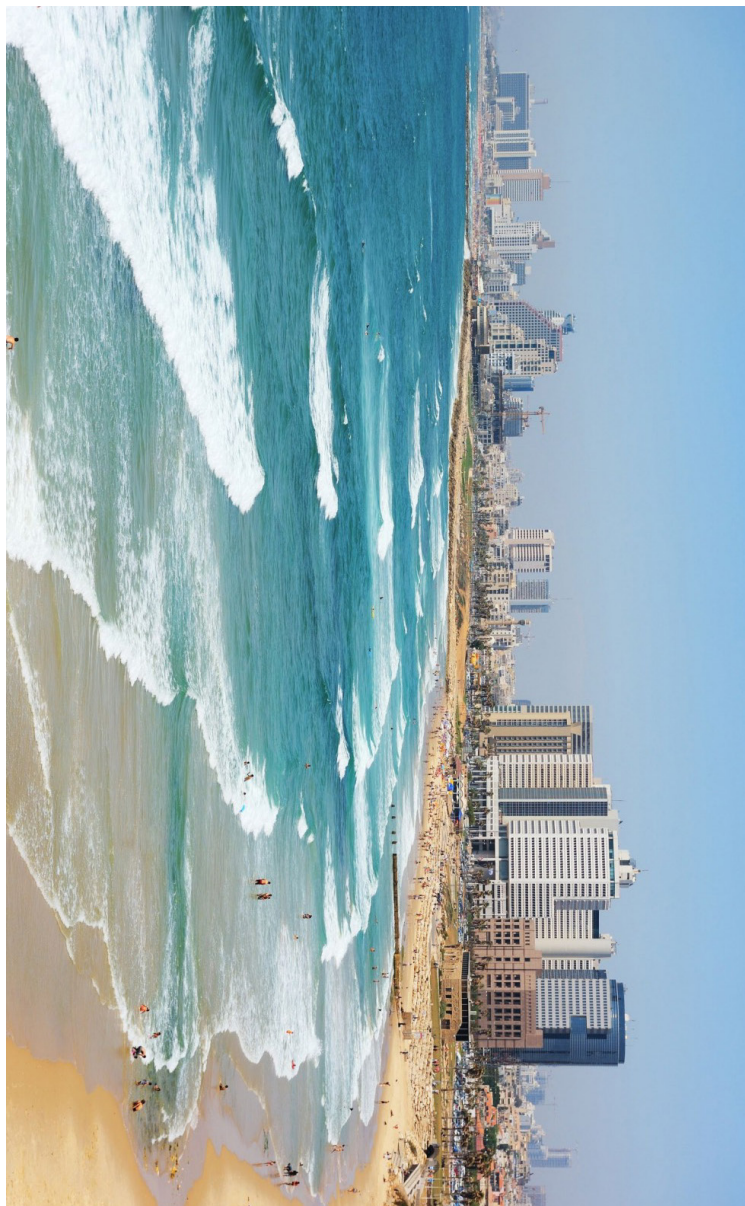

Foto: www.golisrael.com

Turistsektoren i Palestina før 1948 var ikke særlig utviklet, til tross for en del pilgrimsbesøk. Det var de jødiske immigrantene som først anerkjente viktigheten av turisme som et politisk verktøy, lenge før opprettelsen av staten Israel i 1948.⁽¹¹⁾

Opprettelsen av staten Israel endret grunnlaget for turisme i området. Ikke bare ble store deler av det som hadde vært Palestina nå hetende Israel, oppsplittingen av Palestina i tre deler i nord (Nasaret), øst (Vestbredden) og vest (Gaza) endret de fysiske forutsetningene for kommunikasjon og transport. Attraksjoner som ble liggende innenfor grensa til Israel var ikke lenger tilgjengelige for turister fra arabiske og muslimske land.

Etter 1967 skjedde det en stor nedgang i den palestinske turistsektoren. Spesielt hotellindustrien ble hardt rammet. Dette forklares med stor konkurranse fra israelsk turistindustri samtidig som ulike restriksjoner ble påført palestinsk turisme, blant annet ble et begrenset antall byggetillatelse utstedt. Siden har den stort sett forblitt underutviklet. Mellom 1976 og 1994 forble antall palestinske hoteller uforandret.⁽¹²⁾

Turistene

Israel er et yndet reisemål med strender og familieresorts. Allikevel er landet først og fremst kjent for sine historiske, arkeologiske og religiøse turistmål. Det har vært en økende tilstrømning med turister til Israel, bortsett fra en knekk i utviklingen under den andre intifadaen tidlig på 2000-tallet.

Situasjonen i Palestina er en annen. Tradisjonelt har landet tatt imot pilgrimer og reisende med religiøse motiver. Okkupasjonen og konflikten som pågår har ført til en reduksjon i pilgrimsreisende til

11. Alternative Tourism Groups sin rapport Economic Disparity in Israeli's Tourism Monopoly, <http://www.atg.ps/resources/file/pages/Economic%20Disparity%20in%20Israel.pdf>, side 2
 12. Alternative Tourism Groups sin rapport Economic Disparity in Israeli's Tourism Monopoly, <http://www.atg.ps/resources/file/pages/Economic%20Disparity%20in%20Israel.pdf>, side 3

Palestina med begrenset tilgang til religiøse reisemål gjennom blant annet byggingen av muren, stengningen av flyplassen i Gaza, og bildet som etableres av Palestina som et utrygt reisemål å dra til.

3,5 millioner besøkte Israel i 2013

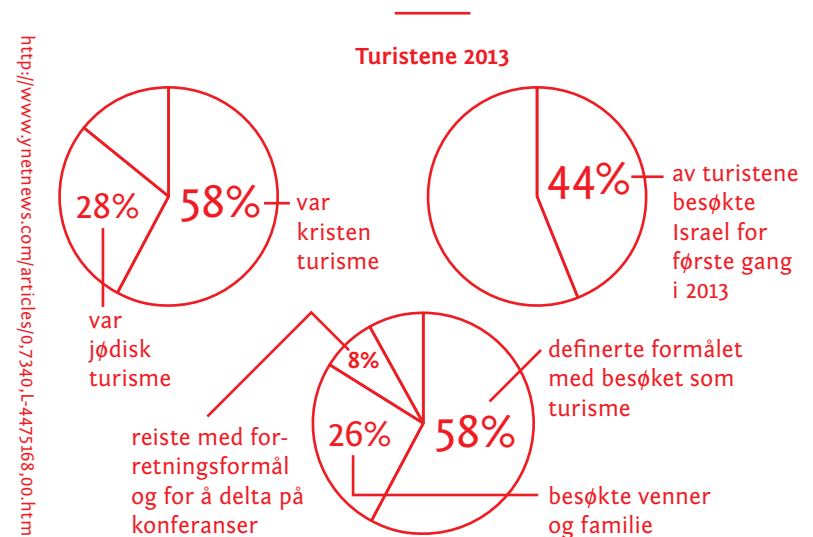
Statistikk fra 2013 viser at Israel tok imot 3,5 millioner turister, noe som er en vekst fra tidligere år.⁽¹³⁾ Størparten av de som reiser er fra USA, Russland, Øst-Europa, Frankrike, Storbritannia og Asia (Korea, Filippinene, India). Turisme bidro med 11,42 milliarder dollar til Israels økonomi i samme år.

Avisa «Dagen» melder at det iløpet av 2013 reiste 18 400 norske turister til Israel, en oppgang på 4% sammenlignet med 2012.⁽¹⁴⁾

Palestinsk turisme gir få inntekter

I 2011 var det 1,4 millioner turister i Palestina, Øst-Jerusalem ikke medregnet.⁽¹⁵⁾ Tallet er likevel misvisende da de aller fleste kun besøker Vestbredden i et par timer (Betlehem eller Jeriko) som del av en rundtur, mens mesteparten av pengene og tiden de bruker legges igjen i Israel.

Ifølge rapporter fra det palestinske turistdepartementet besøkte 509 000 turister Betlehem i 2009. Bare 88 000 av disse ble igjen på byens hoteller.

13. The Times of Israel, <http://www.timesofisrael.com/2013-record-year-for-tourism-government-says/>
 14. Avisa Dagen, <http://www.dagen.no/2014/03/25/israel/finnair/norge/finland/223795>
 15. Al Monitor, <http://www.al-monitor.com/pulse/business/2012/10/in-2011-14-million-tourists-visit.html#>

Israel jobber aktivt for at turistene skal besøke og legge igjen penger i Israel istedenfor Palestina, med blant annet å bygge ut nye hoteller i bosettingene i nærheten av Betlehem – et eksempel er et hotell i bosettingen Givat Hamatos bare noen kilometer unna Betlehem som har over 1100 rom når det står ferdig.⁽¹⁶⁾

En komparativ studie av den palestinske og den israelske turistsektoren fra britiske Portland Trust viser at over halvparten av alle turister som reiser reiser til Israel også reiser til Palestina, men på grunn av de korte oppholdene konkluderer rapporten med at mellom 92% og 94% av hver turistdollar i Palestina ender opp i Israel. Dette blir påpekt som en av hovedgrunnene til at turistsektoren er underutviklet, i tillegg til Israels monopol og kontroll over de viktigste turistattraksjonene, som Klippemoskeen og Vestmuren i Jerusalem.⁽¹⁷⁾

Gjennom Israels lovgivning har israelske turguider og operatører lov til å ta seg inn på de palestinske B- og C-områdene, samt byene der de største turistattraksjonene ligger (Betlehem og Jeriko). Det samme gjelder ikke for de palestinske guidene som ikke har tillatelse til å reise til Israel. Mens 150 israelere er autoriserte turguider bare i Betlehem får kun 42 palestinere lov til å jobbe i Israel og Øst-Jerusalem – i 2013 var det kun 25 palestinske turguider med lisens i Israel igjen. De israelske guidene dominerer og tar opp over 80% av markedet i Betlehem.⁽¹⁸⁾

Okkupasjonens begrensninger på palestinsk turistindustri

På flere måter påvirker og begrenser Israels politikk de palestinske turoperatørene og guidene i å gjøre en like god jobb for sine kunder som de israelske, noe som skaffer de israelske selskapene fordelene som gjør at disse blir valgt foran de palestinske – selv på reiser i Palestina.

Her er noen eksempler hentet fra ATGs rapport «Economic Disparity in Israeli's Tourism Monopoly»:

Strandparadis vs utrygg destinasjon

Hva slags bilde potensielle turister har av reisedestinasjoner er avgjørende for valget om å reise eller ikke – samt deres oppfatning av samfunnet generelt. Kampen om tankene er i konflikten mellom Israel og Palestina meget fremtredende.

Arabere har lenge vært ofre for skremselspropaganda, og har i Vesten blitt fremstilt som aggressive og farlige. Et slikt fordomsfullt bilde media er med på å tegne av palestinere er ødeleggende for den palestinske turistindustrien. Mange som reiser til Palestina blir overrasket over at fordommene som er bygget opp blir revet ned i møte

16. Terrestrial Jerusalem, <http://t-j.org.il/LatestDevelopments/tabid/1370/currentpage/4/articleID/628/Default.aspx>

17. Portland Trust (Ronald Cohen), http://www.portlandtrust.org/sites/default/files/tourism_oct2010.pdf

18. Maan News, <http://www.maannews.net/eng/ViewDetails.aspx?ID=659014>

med palestinere, og sitter igjen med et inntrykk av folk som imøtekommende og slett ikke så ulike dem selv.

De som følger rådene fra de israelske reisebyråene og kun reiser til Israel får på mange måter forsterket bilde av palestinere som en trussel mot sikkerheten.

Det finnes flere eksempler på at Israel, sammen med ulike turoperatører er med på å spre frykt og usikkerhet rundt det å reise til Palestina.

Eksempel 1: Uklare retningslinjer

Israels turistdepartement skriver på sine hjemmesider følgende om å reise til Israel: «Det er ekstremt trygt å reise til Israel. I 2008 var det tre millioner reisende til Israel og alle kom trygt hjem igjen etter oppholdet. Vi ville ikke oppfordret turister å reise til Israel dersom det ikke var trygt.»

Når den samme siden skal opplyse om det er lov å besøke områder utenfor Israels ansvar (Palestina) skriver de: «Reise til Betlehem og Jeriko kan gjøres uten klarering eller autorisasjon. Når det gjelder resten av områdene er det anbefalt å sende en forespørsel til IDF Public Relations Office.⁽¹⁹⁾

Tidligere sto det på sidene: «Når det gjelder resten av områdene er det anbefalt å sende en forespørsel til IDF Public Relations Office per fax med navn, passnr og nasjonalitet, reisemål og evt bilnummer. Retur blir kun sendt til Israelske telefon eller faxnr.»⁽²⁰⁾

Eksempel 2: De røde skiltene

Ved innkjøring til de palestinske byene (Area A) gir de israelske myndighetene følgende beskjed:

Når israelske turguider allikevel har tilgang til Betlehem, en by i A-områdene viser dette at skiltene i større grad er der for å spre frykt for å reise til de palestinske byene enn at det fungerer som en reell advarsel.

19. Go Israel, http://www.goisrael.com/Tourism_Eng/Tourist%20Information/Planning%20your%20trip/Pages/Israel%20Frequently%20Asked%20Questions.aspx

20. Alternative Tourism Groups sin rapport Economic Disparity in Israeli's Tourism Monopoly, <http://www.atg.ps/resources/file/pages/Economic%20Disparity%20in%20Israel.pdf>, side 7

Grensekontroll og manglende bevegelsesfrihet

Siden Israel kontrollerer den palestinske grensa kontrollerer de hvem som får reise inn når. Dette gir både fordeler til de israelske turoperatørene og gjør en reise til Palestina mer komplisert enn nødvendig.

Begrensningene i bevegelse vanskeliggjør utviklingen av turistindustrien i Palestina. Dette fører også til at arenaene turister tidligere møtte palestinere på, og blir introdusert til et annet narrativ enn det israelske, blir færre og færre.⁽²¹⁾

Qalandiya sjekkpunkt er et av eksemplene på hvordan Israel kontrollerer de palestinske grensene - her mellom Jerusalem og Ramallah.

Foto: Fellesutvalget for Palestina

Eksempel 1: Muren og sjekkpunkter

Vi fortalte om muren i kapittel 1. I februar 2014 var det til sammen 99 faste sjekkpunkter på Vestbredden. 59 sjekkpunkter var plassert langt inne på Vestbredden, mens 40 skilte Vestbredden fra Øst-Jerusalem og Israel. I tillegg kan det israelske militære når som helst etablere uforutsigbare «flying checkpoint», i desember 2013 ble så mange som 256 satt opp.⁽²²⁾ Sjekkpunktene skaper lite forutsigbarhet for turistene da de uten grunn kan bli stengt i opptil flere timer og stenger eller har begrenset kapasitet under de jødiske høytidene. Sjekkpunktene og muren gjør at de palestinskregistrerte turistbusserne potensielt må kjøre lange omveier og dermed bruker lenger tid på transport inne på Vestbredden enn de israelske bussene, og lenger tid på transport fra attraksjon til attraksjon i Palestina enn lignende ruter innad i Israel.

21. Middle East Monitor, <https://www.middleeastmonitor.com/articles/middle-east/10456-tourism-as-a-tool-to-erase-palestinian-identity#top>

22. Btselem, http://www.btselem.org/freedom_of_movement/checkpoints_and_forbidden_roads

Eksempel 2: Visum

Der israelske turoperatører effektivt kan skaffe visum for de reisende med enkle tastetrykk er dette ofte vanskeligere for palestinske turoperatører. Noen ganger blir deres bestilling avvist, andre ganger får enkelte i gruppen innvilget visum, andre ikke, noe de tilreisende selv må få ordnet opp i.⁽²³⁾

Eksempel 3: Avhør

Turister som røper at de skal til Vestbredden får ofte mange ubehagelige spørsmål og lange opphold i avhør på den israelske grensa. Noen blir sendt tilbake til avreiselandet uten annen grunn enn at de er en sikkerhetsrisiko. Turister som reiser gjennom palestinske byråer fra Amman opplever også ofte lang ventetid og negativ behandling over Allenby-brua og kontrollpostene de må gjennom på vei inn til Israel fra Jordan.⁽²⁴⁾

Eksempel 4: Palestinian Authority (PA) only-stempel

Israelske Defence Force innførte i 2009 et «PA only»-stempel for turister med familie på Vestbredden og andre som fortalte at de ønsket å besøke Vestbredden. Andre som ga uttrykk for at de kun ønsket å besøke Israel forteller at de måtte skrive under på at de ikke skulle besøke Palestina, om de ikke søkte IDF spesifikt om tillatelse til dette.

Det finnes også andre eksempler på tilreisende som får beskjed om at de ikke får reise inn på Vestbredden når de ankommer Ben Gurion uten en militær innreisetilatelse fra Israel som de ikke har skaffet.⁽²⁵⁾

Eksempel 5: Adgang til Øst-Jerusalem, Israel og flyplassen

Kun 42 tillatelser er gitt palestinere som ønsker å gjøre turer i Israel. Dette var i 2005, og nå er tallet på palestinere som har tillatelse til å være i Israel nede i 25. Flere tillatelser blir ikke gitt, noe som fører til at de palestinske guidene blir mindre attraktive å velge for turister som ønsker å besøke både Israel og Palestina.

På grunn av manglende tillatelse for palestinere til å reise inn i Israel får ikke de palestinske guidene møte sine grupper med turister på flyplassen Ben Gurion.

23. Alternative Tourism Groups sin rapport Economic Disparity in Israeli's Tourism Monopoly, <http://www.atg.ps/resources/file/pages/Economic%20Disparity%20in%20Israel.pdf>, side 4

24. Alternative Tourism Groups sin rapport Economic Disparity in Israeli's Tourism Monopoly, <http://www.atg.ps/resources/file/pages/Economic%20Disparity%20in%20Israel.pdf>, side 5

25. Palestine Monitor, <http://www.palestinemonitor.org/details.php?id=nedc2ja4362yjjq9x09lv>

3. NORSKE TUROPERATØRERS ANSVAR

Foto: Agnieszka Krawczyński

På bakgrunn av norske myndigheters offisielle politikk om å støtte en tostatsløsning, samt uttalelser om norske bedrifters samfunnsansvar vil vi med denne rapporten fremheve viktigheten av at denne problematikken krever oppfølging fra hver enkelt turoperatør for å rette seg inn etter gjeldende politikk og føringer om å vise respekt for menneskerettighetene når de arrangerer turer til Israel og Palestina.

Anbefalingene vi kommer med i denne rapporten er også forankret i United Nations World Tourism Organization (UNWTO) sine retningslinjer for etisk og ansvarlig turisme, samt norsk markedsføringslov og lov om pakkereiser.

Norske myndigheters holdning

Den norske regjeringen støtter en tostatsløsning.⁽²⁶⁾ Det har vært et utenrikspolitisk mål for samtlige norske regjeringer i snart to tiår å bidra til opprettelsen av en palestinsk stat. Et sentralt premiss som det er tverrpolitisk oppslutning om er at Israels okkupasjon av Gazastripen og Vestbredden inkludert Øst-Jerusalem, strider mot folkeretten, og at denne okkupasjonen må avvikles og erstattes med en palestinsk stat på dette territoriet.

Utenriksminister Børge Brende uttalte i november 2013 at det ikke må herske noen tvil om at Israels okkupasjon av Vestbredden er ulovlig og at bosettingene Israel har bygd i de okkuperte områdene er brudd på folkeretten.⁽²⁷⁾

26.Regjeringens offisielle side, http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/fred_og_forsoning/fred-og-forsoning-i-midtesten.html?id=408562

27.Aftenposten, http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Brende-vil-viderefore-bistanden-til-palestinerne-7384206.html#.UtaD71_Kxok

Storbritannia er blant landene som har kommet med med en offisiell anbefaling om å ikke handle med bosettingene, eller på andre måter bidra til aktivitet i de ulovlige bosettingene.⁽²⁸⁾ Britiske myndigheter nevner turisme som et eksempel på økonomisk aktivitet som innebærer juridisk og økonomisk risiko på grunn av at bosettingene er bygget på okkupert land og ikke anerkjent som israelsk territorium.

En slik anbefaling vil FuP jobbe for at Norge også kommer med da det er et mål at turisme til de ulovlige bosettingene også blir definert som handel, og at det anbefales at det ikke foregår turisme som er med på å støtte den økonomiske utviklingen i de ulovlige bosettingene.

Selskapers ansvar for å oppfylle menneskerettighetene

Norske selskap kan ifølge regjeringen ha et ansvar for å respektere menneskerettigheter og sørge for at de ikke bidrar til menneskerettighetsbrudd.⁽²⁹⁾ Det er også etablert et rammeverket for etisk handel (FNs Global Compact, FNs Guiding Principles, OECD sine retningslinjer for flernasjonale selskap). Normen for dette rammeverket tilsier at ikke bare stater men også selskaper har ansvar for å respektere menneskerettighetene, og at selskap også har et ansvar for ikke å bidra til brudd på internasjonal humanitær rett.

For å vise hvordan rammeverket for selskapers samfunnsansvar kan gjennomføres i praksis utviklet professor John Ruggie «FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter» som gir anbefalinger både til stater og næringslivsaktører om hvordan de skal beskytte og respektere menneskerettighetene, og gi enklere tilgang til erstatning dersom urett har funnet sted.⁽³⁰⁾ Dette rammeverket ble, etter at Norge spilte en ledende rolle, vedtatt av et samlet menneskerettighetsråd i FN.⁽³¹⁾

Ruggie skriver også om forholdet til internasjonal humanitær rett i en rapport til FNs menneskerettighetsråd i 2011: «*in situations of armed conflict enterprises should respect the standards of international humanitarian law*».

Bransjens etiske retningslinjer

Virke er arbeidsgiverorganisasjonen som organiserer turoperatører og reisebyråer her i Norge. Flere av turoperatørene omtalt i

28.Overseas Business Risk, <http://www.ukti.gov.uk/export/countries/asiapacific/neareast/israel/overseasbusinessrisk.html>

29.Regjeringens offisielle side: http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/n_samfunnsansvar/mr_arbeidsliv.html?id=635066

30.Business & Human Rights Resource Centre, <http://www.business-humanrights.org/SpecialRepPortal/Home/Protect-Respect-Remedy-Framework>

31.Regjeringens offisielle side, http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/n_samfunnsansvar/mr_arbeidsliv.html?id=635066

denne rapporten er medlem hos Virke. Virke Reise Utland opplyste på sine nettsider desember 2013 om at de hadde undertegnet UNWTOs Global Code of Ethics for Tourism.^{(32) (33)}

De etiske reglene for private turistforetak er utarbeidet av UNWTO. Under et arrangement i Cordoba, Spania i november 2013 undertegnet 13 nasjonale bransjeforeninger dokumentet – herunder Virke Reise Utland. Vi har dermed forpliktet oss til å arbeide for at våre medlemmer prøver å forme sin produksjon av turisttjenester i den retningen de etiske reglene peker på.

Vi har gjort en gjennomgang av dokumentet, og har her samlet utvalgte retningslinjer fra UNWTO under tre overskrifter vi mener er mest interessant og relevant for turoperatørens gjennomføring av turisme til Israel og Palestina:

1. Bruk av lokale ressurser og turguides, beskrevet i følgende artikler:

1-2. Tourism activities should be conducted in harmony with the attributes and traditions of the host regions and countries and in respect for their laws, practices and customs;

4-4. Tourism activity should be planned in such a way as to allow traditional cultural products, crafts and folklore to survive and flourish, rather than causing them to degenerate and become standardized;

5-1. Local populations should be associated with tourism activities and share equitably in the economic, social and cultural benefits they generate, and particularly in the creation of direct and indirect jobs resulting from them;

5-2. Tourism policies should be applied in such a way as to help to raise the standard of living of the populations of the regions visited and meet their needs;

2. Turisme og menneskerettigheter, beskrevet i følgende artikkel:

2-2. Tourism activities should respect the equality of men and women; they should promote human rights and, more particularly, the individual rights of the most

vulnerable groups, notably children, the elderly, the handicapped, ethnic minorities and indigenous peoples;

3. Korrekt markedsføring av turistmålene, beskrevet i følgende artikkel:

6-1. Tourism professionals have an obligation to provide tourists with objective and honest information on their places of destination and on the conditions of travel, ...

Hvorfor er UNWTOs retningslinjer relevante for reiser til Israel og Palestina?

Bruk av lokale, palestinske guider og turoperatører ved reise til Vestbredden og Øst-Jerusalem, gjennomføring av turisme i tråd med menneskerettighetene, samt korrekt markedsføring av turistmålene er tre ulike retningslinjer som er svært relevant for denne rapporten, og er i tråd med de anbefalingene vi kommer med i denne rapporten.

Bruk av lokale guider og turoperatører på palestinske områder er både viktig økonomisk, men også historisk og kulturelt for Palestina. For de palestinske turoperatørene og guidene handler dette om at fortellingen om land, kultur og historie ikke kun skal bli fortalt av den ene av to sider i konflikten, men at de også skal få muligheten til å fortelle den selv. Ved å bruke israelske guider og operatører i Palestina går turistene ofte glipp av en historiefortelling fortalt av de som lever og har vokst opp i området, og som lever under okkupasjon.

Israels okkupasjonspolitikk fører til en rekke alvorlige og systematiske brudd på palestines menneskerettigheter, noen av de beskrevet rapporter fra Amnesty International.⁽³⁴⁾ Mange av bruddene på menneskerettighetene er knyttet til Israels bosettingsaktivitet, som for eksempel rett til bevegelsesfrihet, vanntilgang, rettstridige drap og husødeleggelser.⁽³⁵⁾ Som vi skriver mer om i kapittel 5 besøker flere norske turoperatører de ulovlige bosettingene. Organiserte reiser til bosettingene er med på å støtte bosettingene økonomisk og er med på å bidra til, og legitimere flere brudd på menneskerettighetene.

Å markedsføre reisemål feil, eller villedende kan både være bevisste eller ubevisste handlinger fra norske turoperatørens side. Villedende markedsføring av Israel og Palestina er på mange måter med på å legitimere okkupasjonen og israelsk overtakelse av palestinske steder som sine. Det viser seg at mange norske turoperatørene er med på å feilaktig markedsføre Palestina som Israel. Les mer om villedende markedsføring i kapittel 4.

32.Virke, <http://www.virke.no/bransjer/bransjeartikler/Sider/UNWTOs-globale-etiske-regler-for-turisme.aspx>

33.Ethics and Social Responsibility, <http://ethics.unwto.org/content/global-code-ethics-tourism>

34.Amnesty, <http://report2009.amnesty.org/en/regions/middle-east-north-africa/israel-occupied-territories>

35.Human Rights Watch, <http://www.hrw.org/middle-eastn-africa/israel-palestine>

Disse retningslinjene støtter godt opp om turistindustriens egne retningslinjer: *A Code of Conduct for Tourism in the Holy Land* som både er skrevet for turister men også for palestinske guider og turoperatører.⁽³⁶⁾

Fellesutvalget for Palestina oppfordrer turoperatørene til å implementere våre anbefalinger (side 5) med mål om å gjennomføre turisme etter UNWTOS retningslinjer for etisk global turisme.

36. Alternative Tourism Group, http://www.atg.ps/index.php?page=code_english

4. VILLEDENDE MARKEDSFØRING OG BESØK I BOSETTINGER

Foto: www.shalomisraelstours.com

Det finnes ulike eksempler på hvordan Israel, gjennom sitt turistdepartement, og andre institusjoner, israelske organisasjoner og turoperatører aktivt fremstiller Palestina som Israel. Et eksempel er hvordan turistdepartement opererer med et offisielt kart over landet som viser Palestina som de bibelske områdene «Judea», «Judean Desert» og «Samaria», som en del av Israel.

I stedet for å definere en grense rundt Vestbredden har de markert område A og B med rosa og lysegul, noe som gjør at hele C-området på Vestbredden ser ut som Israel.⁽³⁷⁾

Betlehem

Betlehem er et eksempel på en by som ofte blir markedsført som israelsk. Ifølge Alternative Tourist Group oppgir 57% av de som har besøkt fødselskirka i Betlehem at de har vært i en israelsk by.⁽³⁸⁾ Grunnen til dette er at turistene reiser med israelske turoperatører, israelske guider og blir fortalt at dette er israelsk land, til tross for at Betlehem er et A-område på Vestbredden, dvs palestinsk selvstyre.

Øst-Jerusalem⁽³⁹⁾

Øst-Jerusalem blir brukt hyppig som eksempel på en israelsk by (eller i noen tilfeller – hovedstaden). Bildet av den flotte gullkuppelen på Klippemoskeen (Dome of Rock) er et symbol på selve reisen til Israel. Det få vet er at både Klippemoskeen, den Hellige Gravs kirke og Klagemuren ligger i Øst-Jerusalem, dvs på palestinsk jord.

I følge FNs delingsplan i 1947 skulle Jerusalem verken tilhøre

37.Go Israel, http://www.goisrael.de/Tourism_Ger/Tourist%20Information/Discover%20Israel/Documents/MapOfIsrael1.pdf

38.Alternative Tourism Group, <http://atg.ps/resources/file/pages/atgresearch.pdf>

39.Tekst hentet fra Scribd. – EU HOMS Report on East Jerusalem, <http://www.scribd.com/doc/216897568/East-Jerusalem-Report-2013>

Israel eller Palestina, men settes under internasjonal administrasjon. På tross av dette har Israel annektert byen og siden 1967 bygget store bosettinger på palestinsk jord både i Øst-Jerusalem og på Vestbredden.

Markedsføring av Jerusalem som israelsk er med på å etablere at dette i framtiden skal være en israelsk by. Da dette er et omdiskutert tema er denne typen markedsføring meget problematisk.

Turistdepartementet i Israel har i Storbritannia blitt kritisert av den uavhengige organisasjonen Advertising Standards Authority for publiserte brosjyrer og reklame der Øst-Jerusalem blir fremstilt som israelsk. De skriver:⁽⁴⁰⁾

«The ASA noted the itinerary image of Jerusalem used in the ad featured the Western Wall of the Temple Mount and the Dome of the Rock, which were both in East Jerusalem, a part of the Occupied Territories of the West Bank. (...) We understood, however, that the status of the occupied territory of the West Bank was the subject of much international dispute, and, because we considered that the ad implied that the part of East Jerusalem featured in the image was part of the state of Israel, we concluded that the ad was likely to mislead.»

Her er et utdrag fra en brosjyre som reklamerer for Norsk Tipping sin tur til Israel i 2013, der blant annet Betlehem og Øst-Jerusalem blir markedsført som israelsk.

40.The Independent, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/israel-tourism-advert-featured-picture-of-occupied-territories-1944066.html>

Dødehavet og Jordandalen

Jeriko og Jordandalen blir referert til som israelsk hos de fleste norske, israelske og internasjonale turoperatørene. Dette til tross for at Jeriko er en palestinsk by og størstedelen av Jordandalen ligger på Vestbredden.

Både i Jordandalen og ved Dødehavet bygger Israel stadig ut turistindustri i ulovlige bosettinger, på land som ligger i C-områdene på Vestbredden: palestinsk men under israelsk kontroll. Dette er i tillegg til å være ulovlig ifølge folkeretten et enormt hinder for palestinsk utvikling og hindrer etablering av og grunnlaget for en palestinsk stat.

Kysten langs Dødehavet er delt inn i en palestinsk og en israelsk del, hvor størstedelen av Dødehavet ligger inne på Vestbredden. Allikevel har Israel full kontroll over den palestinske delen av bredden, og har plassert bosettinger og bygget ut turistkomplekser her. Tilgang til Dødehavet kunne hatt stor betydning for palestinsk økonomi, både på grunn av mineralutvinning, samt turisme. Det anslås at palestinsk turistsektor kunne tjent 126 millioner dollar årlig ved å få bygge ut sine egne hoteller.⁴¹ Se også eksempelet med Ahavafabrikken, utvinning av mineraler og utbygging av turistattraksjoner lenger nede.

Norsk markedsføringslov og lov om pakkereiser

Norsk lov regulerer gjennomføring og markedsføring av turer. Å reklamere palestinske steder som Israel kan være villedende markedsføring og kan stride med markedsføringsloven, §7 og Lov om pakkereiser og reisegaranti (pakkereiseloven).

41.The Guardian, <http://www.theguardian.com/world/2013/oct/08/palestinian-territories-israel-control-hurting-economy>

Markedsføringsloven: § 7. Villedende handlinger

En handelspraksis er villedende dersom den inneholder uriktige opplysninger og dermed er usannferdig eller på annen måte er egnet til å vilede forbrukerne med hensyn til ett eller flere av følgende elementer:

- Ytelsens eksistens eller art.*
- Ytelsens hovedegenskaper, for eksempel dens tilgjengelighet, fordeler eller risiko, ytelsens utførelse, mengde, sammensetning, spesifikasjoner, tilbehør, opprinnelse, hvordan eller når ytelsen produseres eller ytes, levering, bruk eller egnethet for et formål, resultater som kan forventes ved bruk, tester eller kontroll som er utført på ytelsen, eller ettersalgsservice og klagebehandling. (...) Det er også villedende dersom markedsføring av en ytelse, herunder sammenlignende reklame, forårsaker forveksling med en konkurrents ytelse eller varemerke, handelsnavn eller andre kjennetegn.*

Pakkereiseloven: §3-2. Opplysninger i kataloger, brosjyrer og annet informasjonsmaterie

Kataloger og brosjyrer som stilles til rådighet for kunden skal inneholde tydelig og forståelig informasjon om prisen samt i nødvendig utstrekning om reisemål, transport, innkvartering, måltider, reiseplan, innreisebestemmelser, betalingsvilkår og vilkår om minste antall kunder.

Opplysninger som er gitt i kataloger eller brosjyrer eller annet informasjonsmaterie som arrangøren har utarbeidet eller viser til, regnes som en del av avtalen med mindre opplysningene må antas å ha vært uten betydning for kundens beslutning om å delta i pakkereisen. Opplysningene regnes heller ikke som en del av avtalen dersom de er endret på en tydelig måte før avtaleinngåelsen. Arrangøren skal i informasjonsmateriellet gjøre oppmerksom på muligheten for at opplysningene kan bli endret før avtale inngås.

Kapittel 5 er en gjennomgang av de ulike turoperatørens markedsføring av reisemålene hvor vi finner at de kan stå i fare for å bryte norsk markedsføringslov og norsk lov om pakkereiser gjennom i sin markedsføring av turene.

Turismen i bosettingene utvikler seg

Turistindustrien i de ulovlige israelske bosettingene har vokst kraftig de siste årene. Jerusalem Post intervjuer i en artikkel fra 2011 Nati Yisraeli, turistkoordinatoren i «Bosetternes regionale råd» som forteller om hvordan hun håper turene som går til Vestbredden får turistene til å forandre syn på bosettingene. Hun sier at antall turister som besøkte bosettingene økte fra 45 000 i 2008 til 100 000 i 2010. Dette inkluderer både grupper med Israelere som kommer under de jødiske høytidene, samt turister fra utlandet.⁽⁴²⁾

Noen initiativ er satt i gang på bakgrunn av økonomiske motiver, mens andre ser på dette som en bevisst strategi for å legitimere okkupasjonen og på sikt arbeide for permanente bosettinger på Vestbredden.

Yesha council – organisasjonen som er en pådriver for bosettingsutbygging står i spissen for mange av initiativene, og kommuniserer viktigheten av å heve statusen til bosetterne, som i de fleste tilfeller har flyttet dit på oppfordring fra israelske myndigheter. Yesha council uttaler at de håper at småskala vinprodusenter og arkeologiske utgravninger vil gjøre bosettinger mer vanlige og aksepterte.⁽⁴³⁾⁽⁴⁴⁾

Andre eksempler på lignende initiativer er den israelske NGOen Mishkefet startet av bosettere som har investert 2 milliarder dollar for å sponse bosettingsturer for israelere. Målet er å ta med en halv million israelere på turene til bosettingene på Vestbredden.⁽⁴⁵⁾

De israelske myndighetene har også tatt grep for å fremme turisme på Vestbredden, tilbyr å beskytte visse historiske steder og lover å sende skolebarn på ekskursjon til omstridte hellige steder. «De vil at folk skal synes det er normalt der, at det er legitimt å reise dit,» sier Hagit Ofran, i den israelske fredsorganisasjonen Peace Now. «De vil ha folk til å tro at disse områdene er en del av Israel,» selv om Israel aldri har annektert Vestbredden.⁽⁴⁶⁾

Eksempler fra bosettingene

Småskala vinproduksjon, restauranter og kafeer, overnattingssteder, hesteridning, geitegårder, besøkssentre og skyteskole, er eksempler på tilbud som blir promotert israelske som turistattraksjoner på Vestbredden og i Øst-Jerusalem.

42. Jerusalem Post, <http://www.jpost.com/Diplomacy-and-Politics/West-Bank-settlements-open-gates-to-foreign-tourists>

43. Jewish Telegraphic Agency, <http://www.jta.org/2010/09/21/life-religion/features/with-wineries-and-tourism-settlers-try-to-rebrand-settlements-for-israeli-public>

44. Haaretz, <http://www.haaretz.com/print-edition/features/settlers-latch-on-to-tourism-as-key-to-holding-west-bank-1.260076>

45. Haaretz, <http://www.haaretz.com/news/national/israeli-ngo-to-invest-2-million-to-bring-israeli-tourists-to-west-bank-settlements-1.375725>

46. NBC News, http://www.nbcnews.com/id/42926218/ns/world_news-mideast_n_africa/t/israeli-settlers-try-lure-tourists-west-bank/#.UjhBXYTV3s

Vi har iløpet av vårt kartleggingsarbeid funnet at flere av de norske turoperatørene er med på å besøke og økonomisk bidra til turistrettet aktivitet i de ulovlige bosettingene. Les mer om dette i kapittel 5. Alle tall som omhandler bosettingene er hentet fra oversikten fra Btselem sine sider.⁽⁴⁷⁾

- **Havat Yair (Yakir):** Ulovlig utpost med 260 familier. Restaurant, kafé og en egen Bed & Breakfast (Tamari's Shack, bosettingenes første Bed & Breakfast fra 2010) bygget på palestinsk privateid land i den ulovlige utposten Havat Yair, noen mil sørvest for Nablus.⁽⁴⁸⁾
- **Rachelim:** Anerkjent av Israel i 2012, ulovlig bosetting, 35 familier. Tura småskala vinprodusent produserte i 2012 12 000 flasker med egenprodusert vin i bosettingen Rachelim, en mil sør for Nablus.⁽⁴⁹⁾
- **«Samariatours»:** Guidet tur innom flere utposter og bosettinger – Havat Gilad, Josefs grav (Nablus), Itamar, Rachelim.⁽⁵⁰⁾
- **Yad Yair:** Ulovlig utpost med ukjent antall innbyggere. Restaurant og luksushytter med svømmebasseng som drives av Doron Nir Zvi. Bygningene er på hjul i tilfelle det må flyttes siden bosettingen er ulovlig.⁽⁵¹⁾ Utposten ligger en mil nord for Ramallah.
- **Alon:** Ulovlig bosetting med ukjent antall bosettere. Genesis Land, overnatting og turistopplevelser som matlaging, pergamentskrivekurs, kamelrurer mm. De oppgir selv at det i 2009 var det 50 000 besøkende i Genesis Land fra hele verden. Overnattingene er veldig populære og må bookes 6 måneder i forveien.⁽⁵²⁾ Bosettingen ligger noen kilometer øst for Jerusalem og Ramallah.
- **Gush Etzion:** Bosettingen heter Kfar Etzion, 872 innbyggere i 2011 og ligger noen kilometer sørvest for Betlehem. Siden 2002 har Caliber 3,⁽⁵³⁾ opprinnelig en våpentreningskole for israelske soldater, drevet skyteskole i den ulovlige bosettingen Kfar Etzion. De

47. Btselem, <http://www.btselem.org/settlements/statistics>

48. Haaretz, <http://www.haaretz.com/misc/iphone-article/premium-1.533232>

49. Haaretz, <http://www.haaretz.com/misc/iphone-article/premium-1.533232>

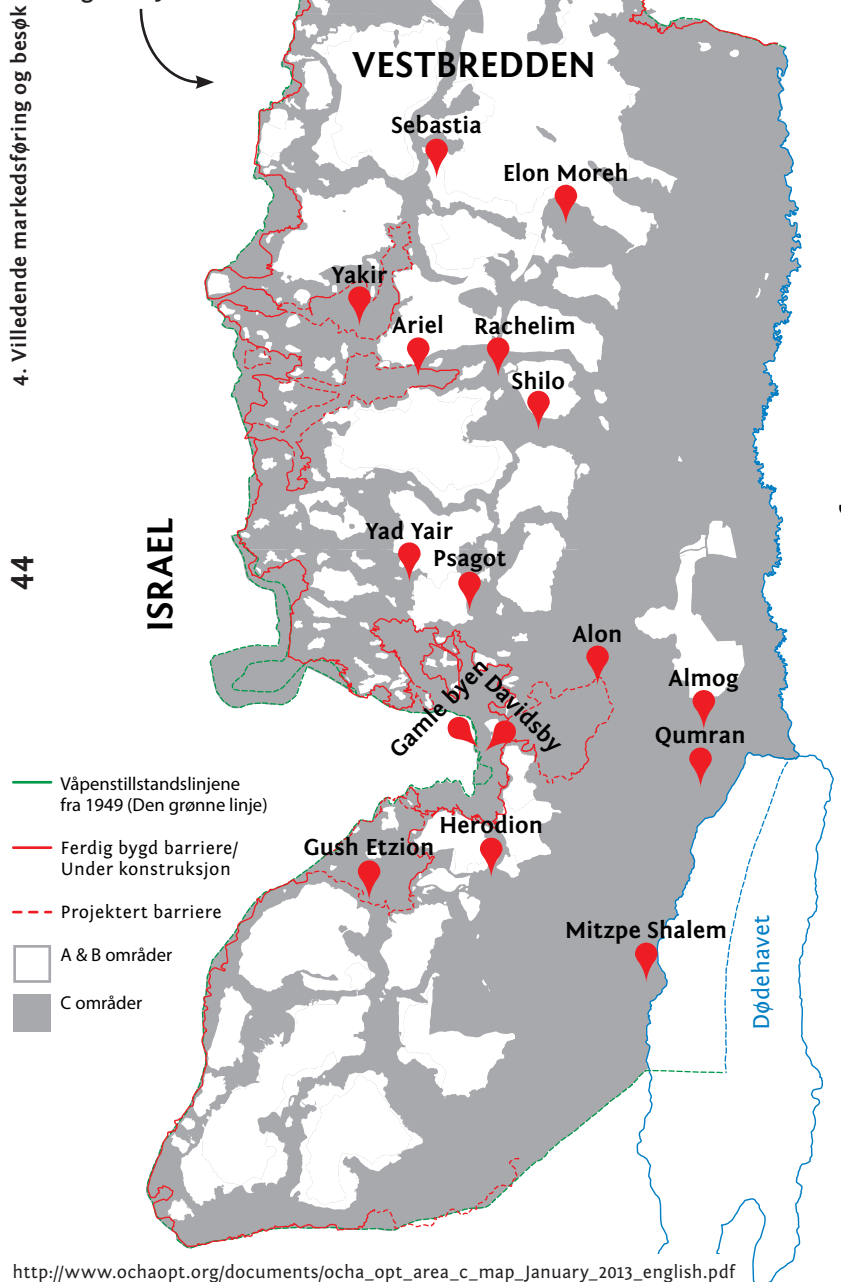
50. Jerusalem Post, <http://www.jpost.com/Diplomacy-and-Politics/West-Bank-settlements-open-gates-to-foreign-tourists>

51. Global Travel Industry News, <http://www.eturbonews.com/15684/israel-settlers-set-west-bank-tourism-ventures>

52. Genesis Land, <http://www.genesisland.co.il>

53. Caliber 3 Skyteskole, <http://www.caliber3range.com/Touristcourses/AbouttheTouristPrograms/tabid/148/Default.aspx>

Bosettingsturisme på Vestbredden og i Øst-Jerusalem

Steder skrevet i rødt betyr at norske turoperatører arrangerer reiser hit.

tilbyr blant annet et to timers turistkurs i «anti-terrorisme» der turistene skyter på bilder av palestinere som bærer palestinaskjef.⁽⁵⁴⁾⁽⁵⁵⁾ Mikrobryggeriet The Lone Tree produserer omtrent 900 flasker øl i måneden og tiltrekker seg besøkende fra Tel Aviv, Haifa og andre land.

- **Psagot:** Ulovlig bosetting med ca 2000 innbyggere. Til **Psagot (Nahalat Binyamin) visitors centre**⁽⁵⁶⁾ kommer turistene for å oppleve vingården, filmvisning, zip-liner og fontener.⁽⁵⁷⁾ Bosettingen ligger i nærheten av Ramallah.
- **Shilo:** Ulovlig bosetting med ca 2000 innbyggere. **Tabernaklet i Shilo** er ifølge bibelen der de ti bud ble skrevet. Turarrangøren Shilat Kahalani fortalte i en artikkel fra 2011 at det i 2010 var 30 000 turister innom Shilo. Hun forventet at tallet kom til å øke 40 000 turister i 2012.⁽⁵⁸⁾
- **Elon Moreh:** Ulovlig bosetting med ca 1500 innbyggere. Ifølge bibelen fortalte Gud til Abraham at dette området skulle tilhøre jøder. Her er det bygd en ulovlig bosetting som hyppig blir besøkt som utkikspost og fordi det er et sted med historisk interesse.
- **I Kibbutz Al Mog, Dødehavet** ligger blant annet hotellet Almog Holiday Village. De tilbyr overnatting, svømmebasseng og blant annet guidede turer for å se på området og skriver selv på sine nettsider: «In the heart of the arid and salty desert lies a Zionist settlement (...)».⁽⁵⁹⁾ Kibbutzen ligger i en bosetting like vest for Dødehavet.
- **Ariel:** Ulovlig bosetting med ca 20 000 innbyggere. Til bosettingen Ariel finner mange turoperatører det hensiktsmessig å legge turen for å besøke The Garden of Biblica Samaria og sove på hotellet **Eshel Hashomron**

54.RT News, <http://rt.com/news/israeli-new-form-patriotism-734/>

55.Alternative News, <http://www.alternativenews.org/english/index.php/features/economy-of-the-occupation/6247-jewish-agency-to-bring-tourists-to-west-bank-settlements-.html>

56.Psagot Boutique Winery, <http://www.n-binyamin.co.il/eng/?CategoryID=0&ArticleID=75>

57.Jewish Telegraphic Agency, <http://www.jta.org/2010/09/21/life-religion/features/with-wineries-and-tourism-settlers-try-to-rebrand-settlements-for-israeli-public>

58.CNN Belief Blog, <http://religion.blogs.cnn.com/2011/07/08/contested-israeli-settlements-welcome-christian-tourists/>

59.Almog Holliday Village, <http://www.almog.org.il/en/?p=328>

som har over 100 rom.⁽⁶⁰⁾⁽⁶¹⁾ Ariel er en av de største bosettingene som ligger midt på Vestbredden.

- **Mitzpe Shalem:** Ulovlig bosetting / kibbutz på kysten av Dødehavet med ca 200 innbyggere. **Ahavafabrikken:** Turister blir tatt med til Ahavafabrikken i Mitzpe Shalem, der de blant annet oppfordres til å handle i deres fabrikkutsalg. Ahava har fått mye kritikk for sin virksomhet på Vestbredden da bosettingen og fabrikken ligger på okkupert jord. Fabrikken tar også ut ressurser fra den palestinske delen av Dødehavet noe som ifølge internasjonal lov er ulovlig. Årlig tjener Ahava 142 millioner dollar på dette, i tillegg til at det er et eksempel på hvordan palestinsk identitet og kulturarv blir svekket.⁽⁶²⁾

Bosettingene i Gamlebyen, Øst-Jerusalem

Israel kontrollerer i dag Gamlebyen i Jerusalem. Tempelhøyden og Vestmuren administreres i utgangspunktet av jordanske myndigheter, men disse godt besøkte attraksjonene har siden 1967 vært under de facto israelsk kontroll.⁽⁶³⁾

- **Turistattraksjoner i Silwan, Øst-Jerusalem:** Israel har bygget turistattraksjonen «Davids By» i den delen av Øst-Jerusalem som heter Silwan. Her kan du oppleve bibelhistorie med egne øyne, og når komplekset er ferdig, bli med på Segwayturer og spille paintball. Prosjektet blir drevet av organisasjonen El'Ad som delvis er drevet av kommunen.

Prosjektet beslaglegger 8400 kvm land som tidligere tilhørte palestinere og noen av de arkeologiske utgravningene skaper sprekker i de palestinske husene som er bygd over utgravningene. Parken legger beslag på land tidligere brukt til boliger og dyrket mark, og er nå utilgjengelig for palestinerne som en gang bodde der.⁽⁶⁴⁾⁽⁶⁵⁾

I dette øyeblikk planlegger organisasjonen El'Ad å utvide området med to nye attraksjoner: the Kedem Compound og the Spring House. EUs Head of Misson

60. Hotel Eshel Hashomron, <http://www.eshelhashomron.com>

61. Blogg, <http://torvik.ekanal.no/sider/tekst.asp?side=86&utskrift=TRUE>

62. Middle East Monitor, <https://www.middleeastmonitor.com/articles/middle-east/10456-tourism-as-a-tool-to-erase-palestinian-identity>

63. EU homs report on East Jerusalem, 18 March 2014 <http://www.kaapeli.fi/akys/pdf/EAST%20JERUSALEM%20REPORT%20-%20HOM%20.pdf> side 4

64. Al Arabiya News, <http://www.alarabiya.net/articles/2011/12/28/185019.html> (des 2011)

65. Mondoweiss, <http://mondoweiss.net/2014/01/grows-occupied-jerusalem.html>

rapport fra mars 2014 beskriver utvidelsen av turistattraksjoner på følgende måte:⁽⁶⁶⁾ «Both plans are part of an apparent wider strategy to consolidate Israeli control over the Historic Basin by creating an exclusively Jewish tourism trail along and around the Old City, detaching it from its Palestinian surroundings and advocating a singular Jewish narrative.»

Nasjonalparker

Det finnes flere parker og arkeologiske severdigheter, som til tross for at det ligger i Palestina blir administrert av Israel. Dette gjelder også Gamlebyen i Øst-Jerusalem og Dødehavet. Israelske myndigheter argumenterer med at nasjonalparker er med på å beskytte landskap, natur og kulturarv i Israel – i Jerusalem er allikevel tilfellet at det er opprettet fem nasjonalparker i Øst-Jerusalem, men ingen i Vest-Jerusalem. Noen påstår derfor at Israel bruker konservering og vern som en unnskyldning for å skaffe kontroll over strategiske palestinske områder, uten å måtte bygge bosettinger som blir kritisert internasjonalt⁽⁶⁷⁾. Noen av stedene tar inngangspenger som tilfaller Israel. Her er eksempler på nasjonalparker, som hyppig blir besøkt av turister:

- **Herodion (Herodium):** Stedet der Herodes palass ble bygget for over 2000 år siden ligger på Vestbredden kun 5 km unna Betlehem. Herodion er nå en israelsk nasjonalpark. Fra Herodion har Israel blitt kritisert for å ha hentet ut gjenstander for å stille ut på museum i Israel, noe som ikke er tillatt ifølge internasjonal lov.⁽⁶⁸⁾
- **Qumran:** Ligger sør for Jeriko ved Dødehavet på Vestbredden, men er en arkeologisk severdighet som kontrolleres av Israel. Stedet er mest kjent for funnet av Dødehavsrullene – manuskript fra Bibelen.⁽⁶⁹⁾
- **Sebastia⁽⁷⁰⁾:** Er en av de største arkeologiske attraksjonene på Vestbredden, med «overlappende historie» som daterer seg 3000 år tilbake. På grunn av at Sebastia ligger delvis under israelsk kontroll (område C) og delvis under palestinsk kontroll (område B) er stedet i skvis. Ingen tar på seg ansvaret for å bevare stedet og

66. EU homs report on East Jerusalem, 18 March 2014 <http://www.kaapeli.fi/akys/pdf/EAST%20JERUSALEM%20REPORT%20-%20HOM%20.pdf> side 4

67. Middle East Monitor, <https://www.middleeastmonitor.com/articles/middle-east/10456-tourism-as-a-tool-to-erase-palestinian-identity>

68. The Daily Star, <http://archive.thedailystar.net/newDesign/news-details.php?nid=271055>

69. Israel Nature And Parks Authority, http://old.parks.org.il/BuildaGate5/general2/data_card.php?Cat=-25~-882773155~Card12~&ru=&SiteName=parks&ClT=&Bur=71436895

70. Israel Nature And Parks Authority, http://old.parks.org.il/BuildaGate5/general2/data_card.php?Cat=-25~-575295447~Card12~&ru=&SiteName=parks&ClT=&Bur=71436895

og få turister legger turen hit.⁽⁷¹⁾ Besøk fra israelere må koordineres med den israelske hæren.

- **Golanhøydene:** Eksemplene med nasjonalparker og bosettinger kan også minne om tilfellet Golanhøydene, området som Israel okkuperte fra Syria i 1967, og siden 1981 har erklært som sitt. Golanhøydene er både viktig militært, men også ressursmessig da et av Israels største vannreservoar ligger her.⁽⁷²⁾ Dagens naturrestat og vingårder har gjort området til et sted med mange besøkende turister, og meningsmålinger viser at flertallet av israelerne motsetter seg en uttrekning herifra.⁽⁷³⁾

71.FOX News, <http://www.foxnews.com/science/2013/06/03/holy-land-archaeological-sites-suffers/>

72.Globalis, <http://www.globalis.no/Konflikter/Asia/Golanhoeydene-Syria-og-Israel>

73.NBC News, http://www.nbcnews.com/id/42926218/ns/world_news-mideast_n_africa/t/israeli-settlers-try-lure-tourists-west-bank/#.UuZnRBYhYy5

5. NORSKE TUROPERATØRER

Foto: Chris Nichols

Vi har her laget en oversikt over alle turoperatører som arrangerer åpne gruppereiser til Israel og Palestina i 2014. Vi ønsker å vurdere turoperatørene på tre områder:

1. Hvordan turoperatørene markedsfører turene sine, hvor de sier at de skal dra, bildebruk – og om deres markedsføring er korrekt eller villedende.
2. Om turoperatørene bruker israelske eller palestinske guider/operatører når de reiser på palestinske områder (først og fremst Vestbredden men også Øst-Jerusalem).
3. Om turoperatørene legger sine reiser til bosettingene, og gjennom sine turer bidrar økonomisk til å videreutvikle turistindustrien her.

I denne forbindelse vil vi minne om våre anbefalinger til turoperatørene i forbindelse med reiser til Israel og Palestina som nevnt i rapportens innledning.

Målet med denne gjennomgangen er å påpeke, og i neste omgang motvirke feilinformasjon, brudd på norsk markedsføringslov og lov om pakkereiser, bidra til at turene skjer i samsvar med UNWTOs retningslinjer for etisk turisme samt sikre at turoperatørene opererer i respekt for menneskerettighetene og folkeretten. Les mer om dette i kapittel 3.

Villedende markedsføring: Metode og funn

For å påvise om turoperatørens markedsføring av de ulike turene sine er villedende eller ikke har vi gjennomgått et representativt utvalg av deres brosjyrer som reklamerer for ulike turer til Israel. Vi har gått gjennom enten to eller tre brosjyrer per turoperatør, færre dersom operatøren ikke arrangerer flere enn fem turer per år.

Vi har så registrert alle destinasjonene (byer, steder, severdigheter) som blir nevnt i brosjyrene og kategorisert disse som enten «Israel», «Øst-Jerusalem», «Vestbredden», «Golan», «Bosettinger på okkupert palestinsk område» og «Bosettinger i Golan». Utifra dette får vi en oversikt over hvilke av destinasjonene på turen som faktisk ligger i Israel, og hvilke som ikke gjør det.

Vi har kun gjennomgått brosjyrer til turoperatører som arrangerer åpne gruppereiser og markedsfører disse offentlig, tilsammen 8 selskaper. Det finnes også andre selskaper som arrangerer turer til området, som for eksempel Evan Experience som arrangerer en tur for Norsk Tippings kommisjonærer til Israel og Palestina. Da det ikke ble markedsført for denne turen offentlig er ikke denne reisen en del av undersøkelsen.

Det viser seg at til sammen 5 av de 8 turoperatørene som arrangerer åpne gruppereiser til Israel og Palestina markedsfører turer feil og står i fare for å bryte norsk markedsføringslov, da de markedsfører turer kun til Israel når de også går til Palestina og Golanhøyden.

Ifølge destinasjonene nevnt i 11 ulike brosjyrer som markedsfører turer til Israel fra 5 ulike turoperatører ligger så mye som 54% av destinasjonene på okkuperte palestinske eller syriske områder. 48% av destinasjonene reklamert som israelske går til palestinske områder, dvs Vestbredden eller Øst-Jerusalem. Noen av operatørene (Apollo og Tema – Reiser for livet) annonserte alle sine reiser til både Israel og Palestina. Disse reisene er ikke tatt med i denne statistikken.

Bruk av guider og turer til de ulovlige bosettingene

Kartleggingen vår viser at flere av de norske turoperatørene arrangerer turer til og har program i de ulovlige bosettingene på Vestbredden og i Øst-Jerusalem. Det viser seg at så mange som 5 av 8 turoperatører som arrangerer åpne gruppereiser til Israel og Palestina legger turen innom en eller flere av de mest kritikkverdige bosettingene i løpet av turen, blant dem Ahavafabrikken i Mitzpe Shalem, Hotel Eshel Hashomron i Ariel og Tabernaklet i Shilo.

Mange av turoperatørene oppgir at de benytter seg av palestinske guider og samarbeider med palestinske turoperatører når de reiser på Vestbredden og i Øst-Jerusalem. Dette gjelder ikke alle. Vi har dessverre ikke det konkrete tallet på hvor mange som bruker palestinske guider på reise i Palestina. Målet er at alle turer som foregår på Vestbredden og i Øst-Jerusalem bør gjennomføres med en palestinsk guide.

Her er gjennomgangen av alle turoperatørene som i 2014 arrangerte en eller flere åpne gruppereiser til Israel og Palestina:

ALBATROS TRAVEL

Web: <http://www.albatros-travel.no/reiser/midt-oesten>

Profil: «Reis med hjerte, hjerne og holdning»

Omsetning 2013: Ca 150 millioner kroner

Turer: Arrangerte to turer i 2014: Opera i Israel (april og juni) og Den klassiske Israelreisen (begge i september)

Markedsføring

På reisen «Opera i Israel» reiser de ifølge sin brosjyre til Israel representert ved 29 destinasjoner. Allikevel viser det seg at kun 4 av disse destinasjonene faktisk ligger i Israel. 25 av 29 av destinasjonene ligger i Palestina, enten i Øst-Jerusalem eller på Vestbredden.

På deres andre tur «Den klassiske Israelreisen» viser det seg at de ifølge brosjyren til sammen besøker 53 ulike steder. 28 av 53 av disse stedene ligger ikke i Israel, de ligger i Øst-Jerusalem eller på Vestbredden.

Begge brosjyrene deres bruker mange ulike bilder fra Øst-Jerusalem for å illustrere turen. Den klassiske Israelreisen illustreres også ved et bilde fra Qumran som ligger på Vestbredden. På begge turene blir både Øst-Jerusalem og Betlehem besøkt uten at Palestina eller de palestinske områdene blir nevnt. Vi vil derfor beskrive deres markedsføring av turene som meget misvisende og villedende.

I en dialog med turoperatøren opplyser Albatros om at de arbeider med å utforme en mer oppdatert tekst på området. Vi håper derfor at dette er noe av det som vil rettes opp.

Bruk av palestinske guider/turoperatører

Albatros har samarbeid med en israelsk turoperatør som booker hoteller og bruker et palestinsk busselskap med base i Øst-Jerusalem. Guidene er både israelere og palestinere med israelsk statsborgerskap. Albatros forteller at de spiser lunsj i Betlehem på sitt besøk der, og på den måten bidrar til lokalsamfunnet.

Støtte til bosettingene

Bortsett fra å oppholde seg i områder i Øst-Jerusalem som nå er okkupert av Israel (Klagemuren etc) befinner ikke turen seg i bosettinger. Besøkene ved Dødehavet foregår ved den israelske delen av havet.

APOLLO

Web: <http://www.apollo.no/reiser/asia/israel>

Profil: «Charterreiser slik du vil ha det»

Omsetning 2013: 2,3 milliarder kroner

Turer: Kan velge mellom 4 ulike kombinasjoner, der reisen «Fra Jerusalem til Petras klipper» er mest relevant. Turen står annonsert til Jordan, de palestinske områdene og Israel. Denne gjennomføres ca 6 ganger årlig.

Markedsføring

Turen blir markedsført til Jordan, de palestinske områdene og Israel. Apollo er flinke til å skille de palestinske delene av Jerusalem fra de israelske og beskriver helt riktig Betlehem som en palestinsk by. Dette er veldig positivt.

Bruk av palestinske guider/turoperatører

Bruker er kombinasjon av svensk/israelske, israelske og palestinske guider på sine reiser.

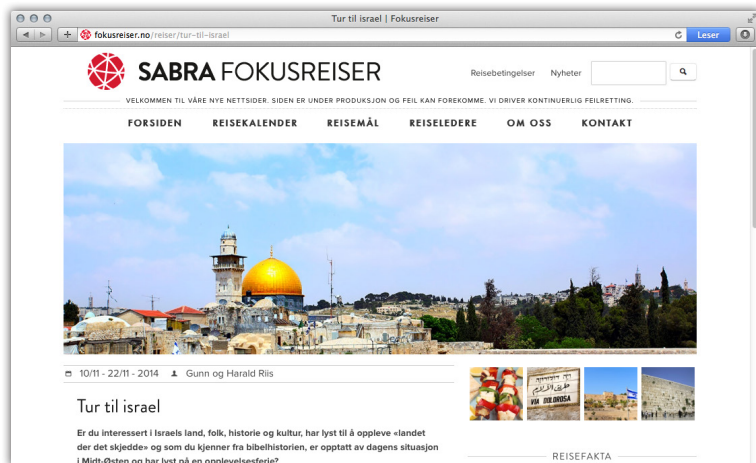
Vi har fått en tilbakemelding fra reisende med Apollo i 2011 som forteller at guiden ga et unyansert bilde av konflikten, og aktivt bidro til å gi et bilde av palestinerne som aggressive og uforutsigbare. Guiden unngikk å svare på kritiske spørsmål som ble stilt.

Dette er tilbakemeldinger som anses som kritikkverdige.

Besøk i bosettingene

Bortsett fra å oppholde seg i områder i Øst-Jerusalem som nå er okkupert av Israel (Klagemuren etc) befinner ikke turen seg i bosettinger. Besøkene ved Dødehavet foregår ved den israelske delen av havet.

SABRA FOKUSREISER

Web: <http://fokusreiser.no/reisemal/israel>

Profil: ematurer med fokus på historie, kultur og natur.

EGNE TEMATURER I KRISTEN REGI.

Omsetning 2013: 38 millioner kroner

Turer: Arrangerer mange turer gjennom hele året

Antall reisende i 2013: Ca 2 000

Teknisk arrangør for flere bestillere/organisasjoner, blant andre:

- Frelsesarmeen
- Radio DSF
- Med Israel for Fred (MIFF)
- Radio Øst
- Vårt Land – Reiseklubben

Markedsføring

Vi har sett på tre ulike turer Sabra Fokusreiser har gjennomført, eller planlegger å gjennomføre i 2014.

På reisen «Rundreise i Israel» 22.mai til 2.juni 2014 reiser de ifølge sin brosjyre til Israel representert ved 66 destinasjoner (byer, steder, severdigheter). Allikevel viser det seg at kun 32 av disse destinasjonene faktisk ligger i Israel. 34 av 66 av destinasjoner ligger i Øst-Jerusalem, på Vestbredden eller på Golanhøyden. 27 av destinasjonene ligger i i Palestina – i Øst-Jerusalem eller på Vestbredden.

På reisen «Påsketur med bibelfokus» 11.–21.april 2014 reiser de ifølge sin brosjyre til Israel representert ved 64 destinasjoner (byer, steder, severdigheter). Allikevel viser det seg at kun 31 av disse destinasjonene faktisk ligger i Israel. 33 av de til sammen 64 destinasjonene ligger i Øst-Jerusalem, på Vestbredden eller på Golanhøyden. 29 av destinasjonene ligger i Øst-Jerusalem eller på Vestbredden.

På reisen «Tur til Israel» 10. til 22.november 2014 reiser de ifølge sin brosjyre til Israel representert ved 48 destinasjoner (byer, steder, severdigheter). Allikevel viser det seg at kun 27 av disse destinasjonene faktisk ligger i Israel. 21 av de 48 destinasjonene ligger i Øst-Jerusalem, på Vestbredden eller på Golanhøyden. 18 av destinasjonene ligger i Øst-Jerusalem eller på Vestbredden. I deres brosjyrer brukes bilder fra Øst-Jerusalem for å illustrere at de reiser til Israel.

Vi vil derfor beskrive deres markedsføring av turene som misvisende og villedende.

Det som er positivt med deres markedsføring er at Sabra Fokusreiser på noen av turene skriver at de skal besøke både Israel og Palestina, eller Israel og Vestbredden. I noen av beskrivelsene blir også byer som Betlehem og Jeriko omtalt som palestinske. Eksempler på slike turer er:

- Tematur til det hellige land – møte med de levende stenene (kristne i Israel og Palestina) 4.–14.april 2014
- Påsketur til Israel/det palestinske området 12.–22.april 2014
- Israel og Vestbredden, 19.–28.juni

Dette er en praksis vi vil oppfordre dem til å fortsette med.

Bruk av palestinske guider/turoperatører

Sabra Fokusreiser sier selv i en dialog i april 2014 at de benytter seg av palestinske guider på reiser til Vestbredden. De oppgir at de har to samarbeidspartnere, en israelsk og en palestinsk med kontor på Vestbredden. Disse samarbeider om å koordinere turene. 90% av bussene Sabra Fokusreiser bruker på sine rundreiser er med busser fra et israelsk selskap i Nasaret som eies av kristne. De fleste sjåførene er kristne «Israelarabere og Palestinaarabere». Dette gjør at reisene blir praktisk enkelt å gjennomføre da disse bussene og sjåførene kan kjøre i hele Palestina.

De forteller selv at de benytter seg av svært dyktige kristne palestinske guider i Palestina og bekreftet at de bruker palestinske guider hele tiden når de er på Vestbredden, også på reiser inn i bosettingene. Samtidig sier de også at «der israelske guider kan være med, blir de med inn i bosettingene – det kommer an på hvor turen går fra». Om Sabra Fokusreiser kun bruker palestinske guider og turoperatører på Vestbredden er derfor uklart. Det er også noe uklart hvilke palestinske guider og turoperatører som vil ta med turister til de ulovlige bosettingene, annet enn for en kort omvisning.

Støtte til bosettingene

Flere av turene til Sabra Fokusreiser befinner seg i israelske bosettinger i Øst-Jerusalem og på Vestbredden.

På turen «Tur til Israel» (16.–26.mars 2014) samt Påsketur med bibelfokus (11.–21.april 2014) besøkte de blant annet bosettingen Ariel og hotellet Eshel Hashomron, i tillegg til bosettingen Shilo og Elon Moreh.

På turene «Påsketur i roligere tempo» og «Påsketur i bibelens land» 11.–21.april 2014 besøker de Ahavafabrikken og bosettingen den ligger i.

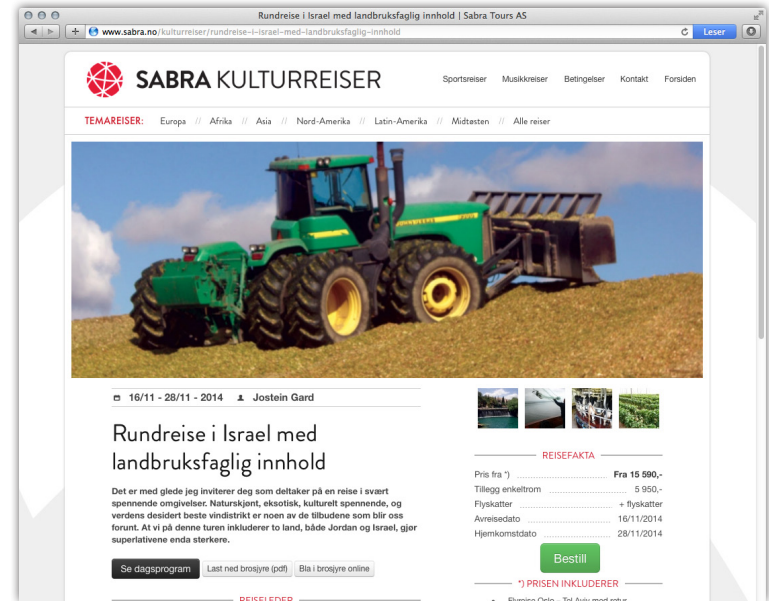
På turen «Israel og Vestbredden» 19.–28.juni overnatter de i kibbutzen Al Mog som ligger i en ulovlig bosetting.

Deres turer og organiserte opplegg i bosettingene er en meget kritikkverdig del av deres reiser. Spesielt er overnattingen på hotellet i Ariel kritikkverdig og er med på å økonomisk støtte opp under turisme i de ulovlige bosettingene. Fellesutvalget for Palestina vil anbefale Sabra Fokusreiser å avslutte deres besøk i de ulovlige bosettingene.

Rettelse: Etter at rapporten var skrevet ferdig fikk Sabra Fokusreiser nye nettsider der overskriften for alle turer er rettet opp til: Israel og de Palestinske områdene. Dette synes vi er meget positivt og retter opp mye av inntrykket i deres feilaktige markedsføring. De har allikevel ikke rettet opp beskrivelsene i hver enkelt reise de arrangerer og markedsfører noe vi håper de gjør i tiden fremover.

SABRA TOURS

Web: <http://www.sabra.no/kulturreiser/kategori/verdensdel/midt-osten>

Profil: Sabra Tours har sin styrke innen kultur-, musikk- og sportsreiser. (I 2014 fusjonerte Sabra Tours med Escape Travels)

Omsetning 2013: 212 millioner kroner

Turer: En gjennomført tur og en planlagt tur i 2014: Israel når mandeltrærne blomstrer (mars) og Rundreise i Israel med landbruksfaglig innhold (nov.)

Markedsføring

På turen «Israel når mandeltrærne blomstrer» reiser de ifølge sin brosjyre til Israel representert ved 64 destinasjoner (byer, steder, severdigheter). Det viser seg at kun 36 av disse destinasjonene faktisk ligger i Israel. 28 av de 64 destinasjonene ligger i Øst-Jerusalem, på Vestbredden eller på Golanhøyden. 22 av destinasjonene ligger i Palestina – i Øst-Jerusalem eller på Vestbredden.

I brosjyren skriver Sabra Tours helt riktig at Nablus er under palestinsk selvstyre. Det samme presiseres ikke når de beveger seg i Øst-Jerusalem eller i Betlehem. Brosjyren viser bilder fra Øst-Jerusalem for å markedsføre turen til Israel.

Vi vil derfor beskrive deres markedsføring av turen som misvisende og villedende.

Bruk av palestinske guider/turoperatører

Sabra Tours skriver på sine sider: «Turen gjennomføres med israelske guider, palestinsk bistand på Vestbredden og norsk reiseleder.»

Støtte til bosettingene

Turen til Sabra Tours befinner seg flere ganger i israelske bosettinger i Øst-Jerusalem og på Vestbredden. Dette gjelder både når de besøker Qumran, Shilo og Garisim. Denne delen av reisen deres er meget kritikkverdig.

Fellesutvalget for Palestina vil anbefale Sabra Tours å avslutte deres besøk i de ulovlige bosettingene.

SI-REISER

Tur til landet der det skjedde - SI-REISER

SI-REISER ... mer enn ferie

HJEM | VÅRE TURER | BESTILLINGSGRUPPER | OM OSS | NYHETER | KONTAKT | PÅMELDING

Landet der det skjedde Israel

Tur til landet der det skjedde. Israel. 4. – 15. oktober 2014

VELKOMMEN PÅ TUR til Landet der det skjedde...! ISRAEL er reisemål nr 1 for mange. Her møter vi Bibelhistorien mer levende enn et annet sted. Det var jo her det skjedde! Gamle Testamentet blir lettere å forstå og Nye Testamentet mer aktuelt og mer forståelig. Du får nytt lys over mange beretninger og tekster.

På denne turen starter vi ved Middelhavskysten hvor vi besøker Caesarea ved havet, Immanuelkirken og Jaffa ved Tel Aviv og Ebenezerhjemmet og Beit Eliahu i Haifa. I Galilea blir det båttur på Gennesaretsjøen, besøk i Nasaret, Kapernaum og på Saligsringsens berg. En tur opp på de imponerende Golanhøyene står også på programmet.

Videre går turen ned Jordandalen til verdens eldste by, Jeriko. Vi skal også besøke Dødehavet som er jordens laveste område, ca 400 meter under havet.

Turen avsluttes i Jerusalem, – byen over alle byer. Her står Oljeberget, Getsemane i Kedronaldalen, Via Dolorosa og Golgata på programmet. Likeså Betesda dam, holocaustmuseet Yad Vashem, Sions berg og Gordons Golgata. En av dagene kjører vi til Betlehem.

Turledere blir Terje Bakke fra Sykkylven på Sunnmøre, som har vært ansatt i Den Norske Israelsmisjon i 26 år, og har bodd i Israel. Sammen med han blir sokkenest i Korones på

TURFAKTA 12-dg

Fra: 17.450,-

TURPRIS:

Turpris fra Oslo 17.450
Flyskatt 490,-
Fyllegg fra Oslo 0,-
Fyllegg fra Stavanger 500,-
Fyllegg fra Bergen 600,-
Fyllegg fra Ålesund 800,-
Fyllegg fra andre byer i Sør Norge 950,-
Anbestillingsforsikring 300,-
Enkelstromstillegg 4.350,-

TURPRISEN INKLUDERER:
Flyturen Norge-Israel t/r. Mat på flyet. Bussrundturen i Israel i pakt med turprogrammet. Overnatting

Web: <http://si-reiser.no/vare-turer/si-israel-tur-israel-tur-israel-tur/>

Profil: ... mer enn ferie. Arrangerer egne Si-Israel-reiser, samt Shalomturer sammen med den Norske Israelsmisjonen.

Omsetning 2013: 55 millioner kroner

Turer: Arrangerer mange turer gjennom hele året

Antall reisende i 2013: Ca 2 000

Teknisk arrangør for flere bestillere/organisasjoner, blant andre:

- Den Norske Israelsmisjon
- Radio Sentrum

Markedsføring

Vi har sett på to ulike turer Si-REISER har gjennomført i 2014.

På reisen «Utenom høysesong i Israel» 1.–9-februar reiser de ifølg sin brosjyre til Israel representert ved 37 destinasjoner (byer, steder, severdigheter). Allikevel viser det seg at kun 15 av disse destinasjonene faktisk ligger i Israel. 22 av de 37 destinasjonene ligger i Øst-Jerusalem, på Vestbredden eller på Golanhøyden. 21 av destinasjonene ligger i Øst-Jerusalem eller på Vestbredden.

På reisen «Vandring i Jesu fotspor» 11.–21.april reiser de ifølg sin brosjyre til Israel representert ved 31 destinasjoner (byer, steder, severdigheter). Allikevel viser det seg at kun 15 av disse destinasjonene faktisk ligger i Israel. 16 av de 31 destinasjonene ligger i Øst-Jerusalem, på Vestbredden eller på Golanhøyden. 13 av destinasjonene ligger i Øst-Jerusalem eller på Vestbredden.

Brosjyren viser også bilder fra Øst-Jerusalem for å markedsføre turen til Israel. Vi vil derfor beskrive deres markedsføring av turene som misvisende og villedende.

Bruk av palestinske guider/turoperatører

SI-REISER forteller at de bruker to agenter i Israel og en i Palestina, og nesten utelukkende bruker «arabiske» busselskap. De forteller også at de i Betlehem, Jeriko og på vandreturer på Vestbredden bruker arabiske guider. SI-REISER forteller også at de bruker den palestinske turoperatøren når de reiser til, og har program i bosettingene.

Støtte til bosettingene

Flere av turene til SI-REISER befinner seg i israelske bosettinger i Øst-Jerusalem og på Vestbredden.

På turene «Påske i landet det skjedde» (11.–21.april 2014) og «Påskefeiring i bibelens land» (11.–21.april) besøkte de blant annet bosettingen Shilo og Elon More.

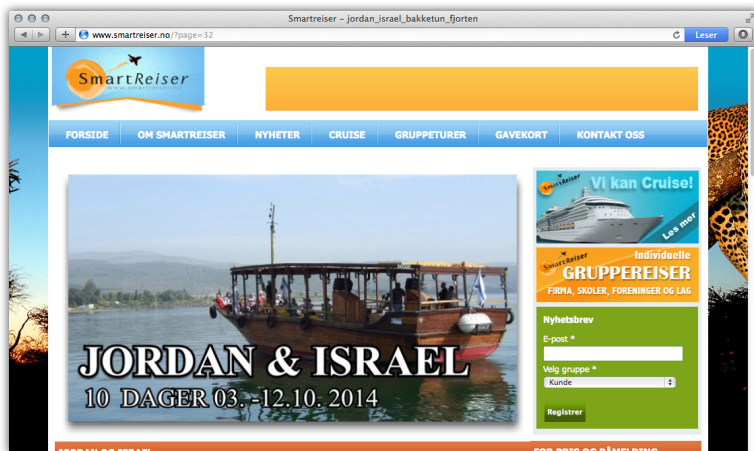
På turene «Utenom høysesong til Israel» samt «Rundreise med vandretur til Galilea» (15.–23.februar 2014) besøker de Ahavafabrikken og bosettingen den ligger i.

På turen «Vandring i Jesu fotspor» (11.–21.april 2014) besøkte de Psagot Visitors Centre som ligger i en ulovlig bosetting.

SI-REISER arrangerte turen «Høstferie i bibelens land» den 28.september – 8.oktober 2013, der de overnattet på hotell Eshel Hashomron i bosettingen Ariel.

Deres turer til, og organiserte opplegg i bosettingene er en meget kritikkverdig del av deres reiser, og er med på å økonomisk støtte opp under turisme i de ulovlige bosettingene i Palestina. Fellesutvalget for Palestina vil anbefale SI-REISER å avslutte deres besøk i de ulovlige bosettingene.

SMARTREISER

Web: <http://www.smartreiser.no/>

Profil: «Reis trygt i godt selskap med reiseledere fra Norge»

Omsetning 2013: 27 millioner kroner

Turer: Arrangerte i 2013 tre turer til Israel (rundreiser)

Markedsføring

Besøkte på turen «Israel – Bibelens Land» 27.mars til 6.april ifølgende sin brosjyre Israel, representert ved 57 destinasjoner, hvor av 31 av disse destinasjonene faktisk ligger i Israel. 26 av de 57 destinasjonene ligger på Golanhøyden, i Øst-Jerusalem eller på Vestbredden. 22 av destinasjonene ligger i Palestina – i Øst-Jerusalem eller på Vestbredden.

Både Øst-Jerusalem, Qumran og Betlehem blir besøkt uten at Palestina eller de palestinske områdene blir nevnt. Brosjyren viser også bilder fra Øst-Jerusalem for å markedsføre turen sin til Israel.

Vi vil derfor beskrive deres markedsføring av turen som misvisende og villedende.

Bruk av palestinske guider/turoperatører

Ukjent

Støtte til bosettingene

Reiste på samtlige av turene i 2013 til Ahavafabrikken som ligger i bosettingen Mitzpe Shalem. På turen «Jordan og Israel» som arrangeres 3.-10.oktober 2014 legger de reisen blant annet innom Hotel Eshem Hashamron i Ariel. Vi vil beskrive deres besøk i bosettingene som meget kritikkverdig og vil anbefale Smartreiser å avslutte deres besøk i de ulovlige bosettingene.

TEMA – MINNER FOR LIVET

Web: <http://www.tema.startour.no/reiser/Asia/Israel/>

Profil: Reiser for eventyrlystne

Omsetning 2013: Ukjent

Turer: «Israel og Palestina» og «Israel, Palestina og Jordan».

Antall reisende 2013: Under 100

Markedsføring

Markedsfører alle sine turer til både Israel og Palestina, noe som er veldig positivt.

Bruk av palestinske guider/turoperatører

Samarbeider med en lokal israelsk partner, «Holiday Travel», som står for grunnarrangementet i Israel og Palestina. Benytter samme buss hele reisen, og en autorisert lokalguide som er skandinavisktalende.

Bruker dermed et israelsk selskap – også når de reiser i Øst-Jerusalem og Vestbredden. Holiday Inn annonserer på sine sider med turer til blant annet «City of David», et israelsk turistattraksjon bygget i en bosetting i Øst-Jerusalem. Dette er noe kritikkverdig.

Støtte til bosettingene

Bortsett fra å besøke de okkuperte delene av Øst-Jerusalem går også reisen «Israel og Palestina – en reise i tid og rom» til Qumran, som ligger på Vestbredden men kontrolleres av Israel, slik som også Herodion gjør. Les mer om dette i kapittel 4. Dette er kritikkverdig.

AL QUDS REISER

Web: <http://www.alquds.no/index.php?P=reise>

Profil: Palestinareiser

Omsetning 2013: Ukjent

Turer: Først og fremst solidaritetsturer i regi av Palestinakomiteen.

Antall reisende 2013: Ukjent

Markedsføring

Markedsfører sin «Solidaritetstur til Palestina» kun til Palestina selv om turen en dag også går til Israel (Tel Aviv) for å besøke fredsbevegelsen der. Dette er noe upresist.

Bruk av palestinske guider/turoperatører

Benytter seg av palestinske turguider på Vestbredden og Øst-Jerusalem. Besøker lokal israelsk organisasjon i Israel.

Støtte til bosettingene

Bidrar på sine turer ikke økonomisk til bosettingene.

INTERNETTREISEBYRÅ

Internettreisebyråer er operatører der du kun kan kjøpe billetter, hotellovernattinger og billette over internett.

Vi har også sett på hvordan operatører som ikke arrangerer egne turer men tilrettelegger ved å selge flybilletter, hotellopphold, gi reisetips etc gjennomfører salg av sine turer.

Her er noen eksempler på hvordan internettreisebyråer, bevisst eller ubevisst er med på å spre feilinformasjon og forsterke inntrykket av palestinske steder som israelske.

Travellink har en egen side med informasjon om Israel, <http://www.travellink.no/israel>. På denne siden står det en oversikt over «byer I Israel». I denne oversikten over disse byene finner vi flere feil.

Her Gaza City reklamert for som en israelsk by. Dette er i tillegg til å være feil (den er palestinsk), også merkelig å ha med da flyplassen på Gazastripen ble stengt av Israel i år 2000 og bombet i 2001⁽⁷⁴⁾. I tillegg står også Gush Katif under oversikten som en israelsk by. Gush Katif var en av de ulovlige bosettingene på Gazastripen før uttrekningen i 2005. I muligheten for å søke etter destinasjoner kommer både Gaza City og Gush Katif opp som israelske reisemål.

Travellink skriver også at Jerusalem er en israelsk by, noe som er kontroversielt og ikke er internasjonalt anerkjent.

I muligheten for å søke etter destinasjoner for flyreise får man opp mange ulike byer ved å søke på Israel. I tillegg til en rekke israelske byer kommer de palestinske byene Betlehem og Jericho opp. Gush Katif er også et alternative, bosettingen på Gaza som ikke eksisterer lenger. Jerusalem kommer også opp som et alternativ noe som er kritikkverdig da Jerusalem ikke er anerkjent som en israelsk by. I tillegg blir Golan nevnt som israelsk noe som også er feil da Golan offisielt tilhører Syria.

På Expedia.no kan man søke opp ulike reisemål. Et av reisemålene som dukker opp er Jerusalem, som annonseres som et israelsk by, noe som er kontroversielt og ikke internasjonalt anerkjent.

Supersaver annonserer i sin oversikt over destinasjoner Gaza City som en israelsk by. Dette er i tillegg til å være feil (den er palestinsk), også merkelig å ha med da flyplassen på Gazastripen ble stengt av Israel i år 2000 og bombet i 2001.⁽⁷⁴⁾ I tillegg står også Gush Katif under oversikten som en israelsk by. Gush Katif var en av de ulovlige

74. Store Norske Leksikon, http://snl.no/Gazastripens_historie

bosettingene på Gazastripen før uttrekningen i 2005. I muligheten for å søke etter destinasjon kommer både Gaza City og Gush Katif opp som israelske reisemål.

Et av reisemålene som dukker opp er også Jerusalem, som annonseres som et israelsk by, noe som er kontroversielt og ikke internasjonalt anerkjent.

GOTOGATE

Go to Gate annonserer i sin oversikt over destinasjoner Gaza City som en israelsk by. Dette er i tillegg til å være feil (den er palestinsk), også merkelig å ha med da flyplassen på Gazastripen ble stengt av Israel i år 2000 og bombet i 2001.⁽⁷⁴⁾ I tillegg står også Gush Katif under oversikten som en israelsk by. Gush Katif var en av de ulovlige bosettingene på Gazastripen før uttrekningen i 2005. I muligheten for å søke etter destinasjon kommer både Gaza City og Gush Katif opp som israelske reisemål.

Et av reisemålene som dukker opp er også Jerusalem, som annonseres som et israelsk by, noe som er kontroversielt og ikke internasjonalt anerkjent.

Reiser.no

Siden www.reiser.no har en link til «Hovedstadens offisielle turistkontor», og skriver at dette er Jerusalem : <http://reiser.no/html/asia/israel.html>. Dette er feil og meget kritikkverdig da Tel Aviv er den offisielt anerkjente hovedstaden i Israel.

Andre som har arrangert turer til Israel og Palestina men som ikke reklamerer for åpne reiser for øyeblikket:

- Evans Experience
- Kulturreiser
- VIA Tours (Det er nå mulig å bestille tur til Israel på deres nettside via en lokal operatør, G Adventures. <http://www.gadventures.com/trips/highlights-of-israel/DOHI/>. Den lokale turoperatøren markedsfører turen til kun Israel på sin nettside men turen går både til palestinske områder i Jerusalem og Betlehem, samt Golanhøyden.

6. PALESTINSK TURISME

Foto: skyskrapercity.com

En reise til Israel og Palestina krever visse forberedelser og en bevissthet rundt den politiske situasjonen i området. Et fint sted å starte kan være «A Code of Conduct for Tourism in the Holy Land» som er skrevet av et palestinsk initiativ for ansvarlig turisme». ⁽⁷⁵⁾ De skriver:

«The establishment of just and responsible tourism for Palestine and Palestinians requires an understanding of political context and history, for it is these that set the constraints and barriers within which Palestinian tourism has to operate.»

Reis hit!

Øst-Jerusalem må oppleves med Gamlebyens mange attraksjoner og severdigheter. Det er også mulig å bruke en hel dag på å titte på den pussige og fargerike sammensetningen av tilreisende i denne spennende byen. Et besøk til Tempelhøyden og Al Aqsa-moskeen med gullkuppelen må planlegges da plassen ikke er åpen for turister til en hver tid. Opplev Jesu fødeby, Betlehem – og dens markeder og stemning. Ta gjerne en tur bort til muren som brutalt omringer og deler byen og se ekte Banksymalerier og annen imponerende graffiti. Opplev kontraster i byen med nattklubber og moskeer om hverandre, Ramallah.

Gjør et besøk i den historierike byen Nablus – besøk såpefabrikkerne, Jacobs brønn, og spis den overveldende retten «Knafeh» – bestående av hovedsakelig sirup, ost og sukker. Besøk mikrobryggeriet i en av de få kristne landsbyene på Vestbredden Taybeh – ølet smaker forøvrig utmerket! Historiske Jeriko – den eldste byen med kontinuerlig bosetting ligger nederst i Jordandalen ved Dødehavet og anbefales et besøk. Det er også mulig å bade i Dødehavet, men vær oppmerksom på at stedene som tilbyr bad er israelske – også på den palestinske delen av Dødehavet. Ta turen til Hebron, byen som er intens og avslappet på samme tid. Her kan du oppleve hvordan israelske bosettere okkuperer deler av byen og deler av hus noe som gjør stemningen til tider amper. Her ligger også Abraham-moskeen, markedet og et glassblåseri som er verdt et besøk.

75. Alternative Tourism Group, http://www.atg.ps/index.php?page=code_english

Opplev okkupasjonen

Det er mulig å få guidede turer i de ulike flyktningeleirene, der man gjerne blir vist rundt og tatt med til ulike kulturelle sentrene, skoler og fritidstilbud for barna i flyktningeleirene. Vi anbefaler å besøke noen av de større flyktningeleirene: Dheisheh i Betlehem og Balata i Nablus. Muren og israelske sjekkpunkter – soldater og militær aktivitet slipper man ikke unna å oppleve. Vi kan anbefale deg en reise til Qalqyia – byen er totalt omringet av muren og her kan du virkelig se hvordan okkupasjonen påvirker næringsliv, handel, jordbruk og folks hverdag. Betlehem og Ramallah – nær sjekkpunktet Qalandyia har nok den mest interessante murgraffttien om dette er noe du synes er interessant å se. I Øst-Jerusalem anbefaler vi å ta turen innom områdene Sheikh-Jarrah og Silwan for å få et innblikk i Israels husødeleggelser og demografiske overtakelse av byen.

Mange liker å delta i en demonstrasjon etter å ha opplevd okkupasjonen på nært hold. Demonstrasjoner avholdes ukentlig og arrangeres hver fredag av lokale komiteer som organiserer den folkelige motstanden. Delta på en slik demonstrasjon, for eksempel i Bil'in som ligger en time nord for Ramallah på grensa til Israel.

Bli inspirert

- Travel Palestine sin topp 10 liste: <http://travelpalestine.ps/2011/08/29/palestine-top-10-for-first-timers/>.
- Les mer på www.travelpalestine.ps

Liste over turoperatører

- Komplette liste over turoperatører for området: <http://www.holylandoperators.com/en/members.php?>
- For norsk turoperatør ta gjerne kontakt med Al Quds Reisebyrå. De er eksperter på reiser til Palestina og kan hjelpe deg med å booke reiser og sette opp program for turen.

Palestinske turoperatører som kan tilrettelegge program for store og små grupper, både på dagsreiser og lengre reiser:

- ATG – Alternative Tourist Group. Lokalisert i Betlehem, Vestbredden. Arrangerer også program i Israel.
- PACE – The Palestinian Association for Cultural Exchange. Lokalisert i Ramallah, Vestbredden. (<http://pace.ps/>)

Tilbyr dagsturer man kan melde seg på som enkeltpersoner eller egne guidede turer for større grupper.

- Alternative Tours (Abu Hassan). Lokalisert i Øst-Jerusalem. <http://www.alternativetours.ps/>

- Political Tours (Mohammad Othman) Lokalisert i Ramallah / Jayyous – Vestbredden. <http://mohammadethman.blogspot.no>
- Hijazi Travels: Tilbyr fotturer og naturopplevelser. Lokalisert i Betlehem, Vestbredden. <http://hijazih.wordpress.com>

Israelske organisasjoner som tilbyr guidede turer

- The Israeli Committee Against House Demolitions: ICHAD: Tilbyr turer i Øst-Jerusalem der de viser den israelske overtakingen av Jerusalem og besøke palestinske familier som er rammet av husødeleggelse den siste tiden. <http://www.icahd.org>
- Breaking the Silence: Tidligere soldater i IDF, det israelske militæret tar grupper med til Hebron for å vise frem virkeligheten palestinerne lever i. Arrangerer turer ukentlig: <http://www.breakingthesilence.org.il/tours/1>

I tillegg arrangerer både Fellesutvalget for Palestina og Palestinakomiteen i Norge studieturer til Palestina og Israel som det er mulig å delta på.

SPØRSMÅL OG SVAR

Er det trygt å reise til Palestina?

Det er i utgangspunktet ikke risikofylt å reise til Vestbredden og Jerusalem. Følg med på UDs reiseråd på www.landsider.no for oppdaterte reiseråd.

Dekker forsikringsselskapet reisen til Palestina?

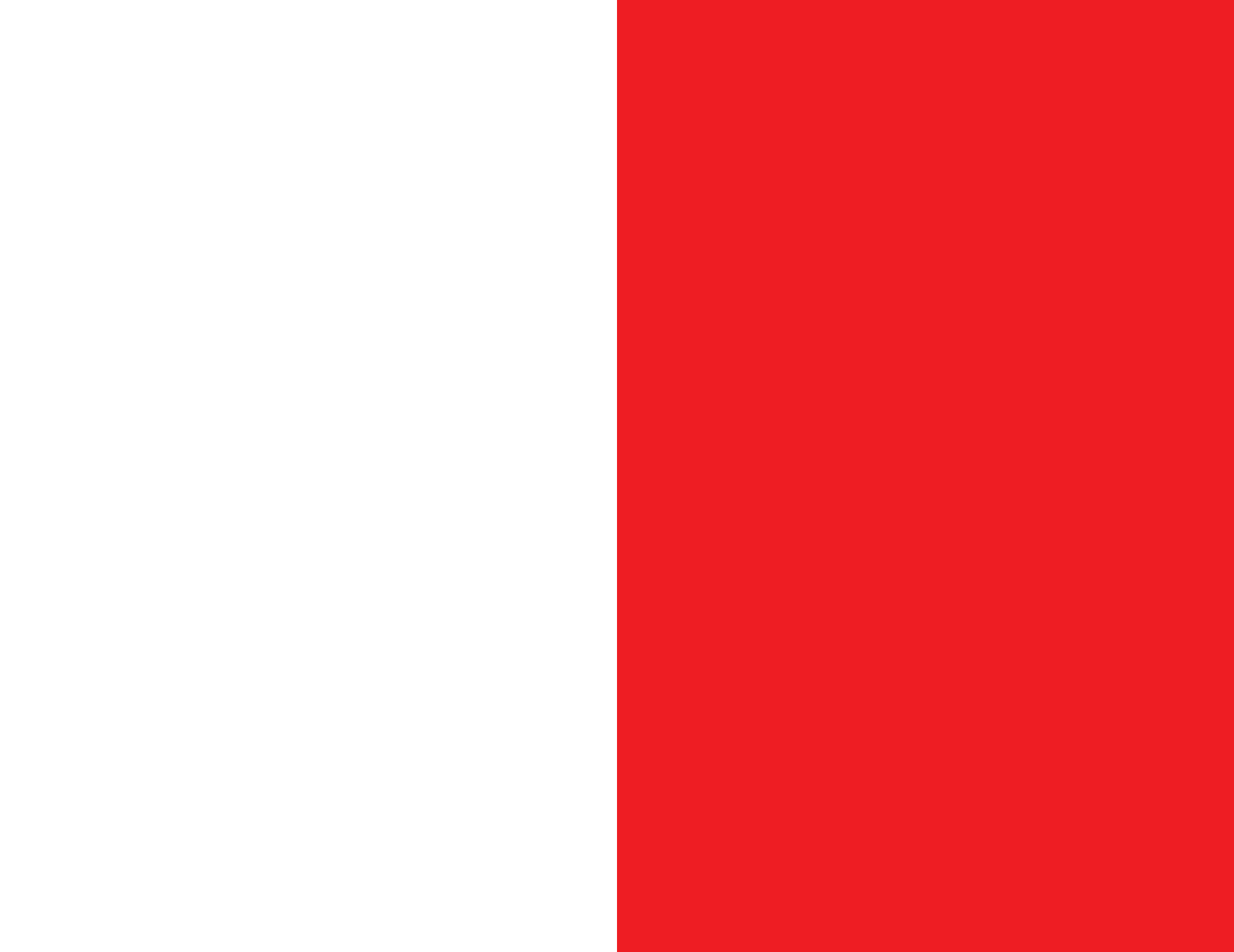
Forsikringsselskapene tar utgangspunkt i UDs reiseråd når de legger premissene for sine reiseforsikringer. Kontakt derfor ditt forsikringsselskap før du reiser ned for å være sikker på at forsikringen dekker reisen til Palestina. Noen forsikringsselskapet krever at du kjøper en spesiell krigsforsikring, andre gjør ikke det.

Fremkommelighet, kommunikasjon og tilgjengelighet: Et samfunn slik vi kjenner det?

Det er uproblematisk å være turist i Palestina. Til tross for okkupasjonen er ikke området underutviklet. Standarden på hotellene er bra og det er lett å ta ut penger. Vestbredden inkludert Øst-Jerusalem er knapt større enn Akershus fylke. Dette, kombinert med lett tilgjengelige busser og taxier, samt arabisk gjestfrihet gjør at det er enkelt å komme seg mellom de ulike byene. Sjekkpunktene som skiller byene fra hverandre kan gjøre reisetiden fra f.eks Nablus til Ramallah noe uforutsigbar men dette er som regel ikke problematisk om man er innstilt på det. Få svar på alle dine spørsmål på UD sine landsider: <http://www.landsider.no/land/israel/reise/>

Lesbare anbefalinger

- **Palestine and Palestinians – Guidebook (2008):** Reiseguide til Palestina med mange fine kart og god praktisk informasjon.
- **På stengte stier (2013)**, Tor Øystein Vaaland. Følger prest og journalist Tor Øystein og hans familie på reise gjennom dagens Israel og Palestina, på stiene Jesus ifølge bibelen vandret for 2000 år siden.
- **Palestinian Walks (2008)**, Raja Shehadeh (På fots i Palestina – et landskap som forsvinner).
- **Palestina – ei politisk reisehandbok (2012)**, Erik Skare.

KRITISK
RAPPORT

TURISME I PALESTINA

Avdekker villedende markedsføring og bidrag til israelsk bosettinger

En omfattende gjennomgang av norsk turisme til Israel og Palestina

Utgitt av Fellesutvalget for Palestina 2014